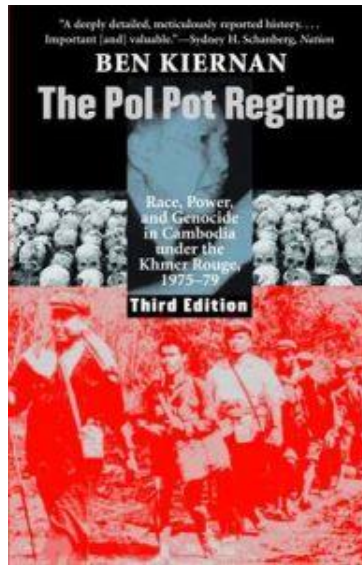

Ben Kiernan

Pol Pot-regimen – slutet

Utdrag ur Ben Kiernans arbete *The Pol Pot Regime*

Innehåll

Introduktion	1
9. Internationella relationer, 1977-78: Krigföring, vapen och djungelliv	2
10. ”Åska utan regn”: Ras och makt i Kambodja, 1978	18
11. Slutet för Pol Pot-regimen.....	23

Introduktion

The Pol Pot Regime är något av ett standardverk vad gäller Röda khmerernas Kambodja/Kampuchea. Första upplagan kom ut 1996, den tredje (och sista?) 2008.

Boken består av 11 kapitel (plus förord). Fem av kapitlen har helt eller delvis översatts till svenska: De två första, som handlar om maktövertagandet och tömningen av städerna (1975) (se [Pol Pot-regimen](#)), och de avslutande kapitlen 9-11, som ägnas åt de sista åren av de Röda khmerernas blodiga välde, och som återges nedan (i utdrag).

Kapitlen 3-8 är således oöversatta, varför det kan vara lämpligt att kortfattat redogöra för vad de handlar om:

- Kapitlen 3-4 ägnas bl a åt de "utrensningar" som genomfördes under åren 1973-76 på landsbygden och i gränsområdena.
- Kapitlen 5-6 beskriver den "agrara staten", dvs de Röda khmerernas jordbrukspolitik.
- Kapitel 7 skildrar den etniska rensning som Röda khmererna genomförde (dvs behandlingen av Kambodjas minoriteter).
- Kapitel 8 handlar om "maktpolitiken" 1976-77, då Kampuchea sögs ned i en allt värre malström av inre stridigheter, maktkamp, blodiga uppgörelser och utrensningar.

En hel del av de frågor som tas upp i de kapitlen berörs dock i andra texter om Pol Pots Kambodja som finns på marxistarkivet – se [Kambodja/Kampuchea](#).

Om de här återgivna kapitlen

Kapitlen är inte kompletta. I alla tre är det de avslutande delarna som utelämnats. Innehållet i de utelämnade avsnitten beskrivs kortfattat i anslutning till resp. kapitel (efter den översatta delen).¹

Översättning: *Björn Erik Rosin* (kapitel 9-10) och *Göran Källqvist* (kapitel 11).

Lästips

Ben Kiernan har även skrivit en bok om hur Röda khmererna kom till makten 1975. Två utdrag ur den boken finns översatta på marxistarkivet: [Förord till "How Pol Pot Came to Power"](#) och [Hur Pol Pot kom till makten](#) (bokens 2 avslutande kapitel).

Utvecklingen under de sista åren behandlas – från en annan utgångspunkt – i Philip Shorts biografi över Pol Pot, se [Stalins mikrober](#).

Annan litteratur om Pol Pots Kampuchea (på engelska):

David Chandler, *Brother Number One: A Political Biography of Pol Pot* (1992)

Stephen Heder, *Pol Pot and Khieu Samphan* (1991)

Michael Vickery, *Cambodia 1975-1982* (1984)

Martin Fahlgren 14/7 2016

OBS: I det följande används den engelska förkortningen *CPK* (inte *KKP*) för *Kampuchéas Kommunistiska Parti*. Detta för att undvika sammanblandning med *Kinas Kommunistiska Parti* (*KKP*).

¹ Det kan vara av intresse att veta hur stora delar av resp. kapitel som har översatts: Kapitel 9: 70%, kapitel 10: 10% (dvs bara en mindre del) och kapitel 11: drygt 60%.

9. Internationella relationer, 1977-78: Krigföring, vapen och djungelliv

1977: Kriget startar

De sista månaderna 1976 hade varit relativt fridfulla längs Kambodjas gränser. Men i december beordrade Pol Pot det kampucheanska kommunistpartiet att ”planera för gerillakrigföring och konventionellt krig”.¹ I januari 1977 började representanter för Demokratiska Kampuchea att dra sig ur alla bilaterala kommittéer för gränskontakter.² Den månaden erinrar sig också en soldat i Phnom Penh från centrets elfte division att han för första gången hade hört nämnas att Vietnam var ”angripare” och ”fiende” till Demokratiska Kampuchea. Detta tillkännagavs av divisionens vice befälhavare, en kader vid namn Lovei från en stam i nordost, vid ett studiemöte med bataljonen.³ Den 27 januari dödades över 30 thailändska bybor när trupper från Demokratiska Kampuchea gjorde en räd över gränsen till Thailand.⁴ Nästan samtidigt inledde Kambodja en konflikt med Laos.⁵

Men de allvarligaste våldsamheterna ägde rum vid gränsen till Vietnam, med attacker från den sydvästra zonen i Demokratiska Kampuchea. I en sammanfattning av en mängd pressrapporter skrev *Keesing's Contemporary Archives*: ”Situationen förvärrades allvarligt från och med mars 1977. Enligt ett officiellt vietnamesiskt dokument offentliggjort den 6 januari 1978 hade kambodjanska styrkor den 15-18 och den 25-28 mars 1978 gjort räder in i de vietnamesiska provinserna Kien Giang och An Giang i en nära 100 kilometer lång sektor från Ha Tien (Kien Giang) till Tinh Bien (An Giang). Stora kambodjanska styrkor genomförde samordnade attacker på vietnamesiska arméposter och gränsbyar i An Giang mellan den 30 april och 19 maj, varvid 222 civila dödades, och den 17 maj utsattes provinshuvudstaden Chan Doc för granatbombardemang. Dessa rapporter bekräftades av vietnamesiska flyktingar, som tagit sig till andra länder i Asien. De uppgav att civilbefolkningen den 16 maj evakuerats från Ha Tien och dagen därpå från Chau Doc, sedan de båda städerna utsatts för granatbeskjutning.”⁶

Vid den tiden gjorde Demokratiska Kampuchea inga tecken på att känna sig hotat. *Tung Padevats* försäkran i juni 1976 att ”fienden tvekar inför oss ... Det är omöjligt för fienden att angripa oss”⁷, hade upprepats av Pol Pot i december: ”Våra fiender är inte starkare än vi. De

¹ Chanthou Boua, David Chandler och Ben Kiernan, utg., *Pol Pot Plans the Future*, sid. 190-191

² *Kampuchea Dossier*, I, Hanoi, 1978, sid. 132. Den 14 februari meddelade radion i Phnom Penh att vägen mellan huvudstaden och Ho Chi Minh City hade öppnats igen. *Far Eastern Economic Review (FEER)*, 25 februari 1977, sid. 5. Nyheten fick emellertid ingen större effekt.

³ Författarens intervju med Chhin Phoeun, Kong Pisei, 17 september 1980.

⁴ N Peagam, ”Questions after the massacre”, *FEER*, 11 februari 1977, sid. 9-10; *FEER*, 25 februari 1977, sid. 5.

⁵ Efter en resa i södra Laos rapporterade Nayan Chanda 1978 att ”läget vid gränsen [mellan Laos och Kambodja] försämrats sedan slutet av 1976”. *FEER*, 12 december 1978.

⁶ *Keesing's Contemporary Archives*, 27 oktober 1978, 29269 (min kursivering). Citerat i Anthony Barnetts utkast till ett svar på Laura Summers artikel i *Bulletin of Concerned Asian Scholars (BCAS)*, 11, 4 (1979). Se även FEU, 31 mars 1978, sid. 12 detaljer som styrker dessa attacker mot Vietnam av Demokratiska Kampuchea i början av 1977. I en intervju med författaren 1980 uppgav Ha Thi Que, ledare för en vietnamesisk kvinnodelegation som i februari 1977 besökt Demokratiska Kampuchea, att vietnameserna då var benägna till optimism: ”Vi skildes åt under god stämning. Vietnamesiska ambassaden [i Phnom Penh] sade till oss att vi fått ett bättre mottagande än någon tidigare delegation från Vietnam och att kambodjanerna djupt beklagade incidenterna i Dac Lac [i november 1976]. (Se kapitel 5). Men Que ansåg detta ”omöjligt att begripa” med tanke på den senare händelseutvecklingen.

⁷ *Tung Padevat (Revolutionära fanorna)*, nr 6, juni 1976, översättning Chathou Boua. Dokumentet har överlämnats av T Carney till Olin Library vid Cornell University. Även om många oberoende källor är överens om att striderna började i mars 1977 nämner *Svartboken*, Demokratiska Kampuchegas officiella historik om konflikten bara det vietnamesiska intrånget i december i sin diskussion om ”den vietnamesiska aggressionen” 1977 (s. 42).

kan inte angripa oss öppet och därför gör de det i smyg vid gränsen och försöker äta oss inifrån; de stjälar gränsmarkeringar utan åtskillnad. Det stora problemet ligger inne i landet ... Vi måste se upp med spioner vid gränsen, men det viktiga är att skydda sig mot dem inne i landet.”⁸ Pol Pot ansåg att Demokratiska Kampuchéas huvudfiender var inhemska. Även Khieu Sampan förklarade den 17 april 1977: ”Vårt nationella försvar förbättras år för år. Framför allt är läget 1977 långt bättre än 1976.”⁹ I aprilnumret av *Tung Padevat* hette det: ”Våra fiender har inte längre någon femte kolonn i landets sköte eller några att använda som kärna för att ge näring åt kontrarevolutionär verksamhet i syfte att störta vår regim ... Från en annan utgångspunkt är *de heller inte längre i stånd att angripa oss militärt utifrån*”.¹⁰

Vem hade då inlett stridshandlingarna i mars? *Tung Padevat* fortsatte:

Vad bör vi då göra i denna lovande situation? Skulle vi attackera våra fiender hårdare, eller skulle vi nöja oss med det som uppnått: ... Vi måste angripa dem utan uppehåll överallt genom att ta egna initiativ och noggrant följa vår partiledning, både inrikespolitiskt och utrikespolitiskt ... Vi måste bekämpa fienden när den kommer utifrån på alla ställen och på alla sätt.¹¹

Två kambodjanska flyktingar i Frankrike har gett ögonvittnesskildringar av gränsstriderna 1977. Heng hade flytt till Vietnam från Svay Rieng-provinsen i oktober 1975. Han fick tillstånd att leva och arbeta som han ville och slog sig ner i den khmer-vietnamesiska byn Ke Mea i Tay Ninh-provinsen. Han lade märke till att de vietnamesiska myndigheterna talade om Röda khmererna som ”bröder” och hörde inte talas om några gränsstrider under 1976. Men i maj eller juni 1977 besköt Röda khmererna Ke Mea med granater och dödade ”flera hundra”, både etniska khmerer och vietnameser. De vietnamesiska myndigheterna fortsatte ändå att beteckna Röda khmererna som ”vänner”. Först i början av 1978 satte de upp högtalare i byarna och ”berättade för folk vad khmererna hade gjort”.¹²

Veasna hade flytt till Vietnam från Kampot i december 1975. Även han fick tillstånd att leva normalt. Han slog sig ner mycket nära gränsen i byn Ap Sase (Ha Tien, Kien Giang) och ”kunde se Röda khmererna i arbete varje dag”. Inte heller han märkte av några strider mellan Kambodja och Vietnam 1976. Men sedan, hävdar Veasna, ”började Röda khmererna gå till angrepp”. Strax före mitten av 1977 gick kambodjanska styrkor över gränsen och massakrerade 200 civila i den närliggande byn Prey Tameang, både etniska khmerer och vietnameser. Kort därpå, i mitten av 1977, gjorde Demokratiska Kampuchéa en ny attack. Veasna uppger: ”Jag bevittnade verkligen detta med egna ögon, eftersom mitt hus låg 500 meter från gränsen. När Röda khmererna gick över gränsen flydde alla och tog sina barn och sprang in i sina hus. Men Röda khmererna kom in i vår by och brände ner hus och saker och dödade omkring tjugo personer, som inte lyckats fly.”

Veasna fortsätter: ”Invånarna bad den vietnamesiska militären att slå tillbaka mot Röda khmererna, men man svarade att de inte fått några order uppifrån att göra det. 1977 gick vietnameserna inte in på kambodjanskt territorium.”¹³ Detta bekräftas åter av västliga källor. Bernard Edinger rapporterade att ”på sommaren” 1977 ”döddes hundratals när kambodjanska trupper stormade fram vid 40 byar som byggts upp inom ramen för Vietnams program för

⁸ *Pol Pot Plans the Future*, sid. 191.

⁹ CIA:s Foreign Broadcast Information Service (FBIS), *Asia Pacific*, 18 april 1977, sid. 113, Phnom Penh Radio, 15 april 1977.

¹⁰ *Tung Padevat*, N° 4, april 1977 (kursivering tillfogad). Jag har Gareth Porter att tacka för en partiell översättning.

¹¹ Ibid.

¹² Författarens intervju med Heng, Flers, 8 oktober 1979.

¹³ Författarens intervju med Veasna, Caen, 7 oktober 1979.

'nya ekonomiska områden'. Edinger noterade att "trovärdiga källor uppgav att det inte råder något tvivel om att striderna inletts på order av de centrala myndigheterna i Kambodja".¹⁴

Inne i Demokratiska Kampuchea erinrar sig en person på basnivå i region 25 hur politiken från 1975-76, som gått ut på "att samla folk och arbeta", 1977 ändrades till "att tala om offensiver och seger över Vietnam". Ett annat vittne tillägger att "1977 började khmererna gå till hårda attacker" och uppger att han varit vittne till hur trupper från Demokratiska Kampuchea "beskjutit marknader på vietnamesisk mark med granater".¹⁵ I sydväst rapporterar en kvinna bosatt i Kirivong (region 13) om en större kambodjansk attack mot Vietnam den 30 april 1977: "Vi höll på att odla ris för torrperioden ... Klockan två gick de till attack längs hela gränsen med femton minuters mellanrum ... Jag kunde se bränder längs hela gränsen och hus som brann." Vid ett offentligt möte två veckor senare skröt en kambodjansk underdistriktschef över attacken och uppgav att "20 000 vietnamesiska soldater och civila dödats på en enda natt". Han och andra kadrer påstod att "vietnameserna byggt hus på khmermark, längs [Vinh Te] kanalen". Han hävdade att denna "khmermark" nu "befriats". Men kvinnan var säker på att det var Demokratiska Kampuchebas armé som invaderat vietnamesiskt territorium.¹⁶

Erövringen av Kampuchea Krom (Mekongdeltat)

Hon hade rätt. I juni 1977 hade det kampuchianska utrikesministeriet gjort ett utkast till en hemlig "Historien om gränsen mellan Kampuchea och Vietnam", där man bl a medgav att Vinh Te-kanalen låg 1 200 meter bortom Kambodjas gräns.¹⁷ Dokumentet utgjorde ett försök att visa att tidigare "kungliga och feodala myndigheter" tillsammans med de franska kolonialisterna "medverkat till att mark i Kampuchea Krom gått förlorad till vietnamesiska roffare av kampuchiansk mark". Rapporten förklarade avslutningsvis att "eftersom gränsen mellan Kampuchea och Vietnam dragits som en kränkning av rättvisan mot Kampuchea kräver Demokratiska Kampuchebas regering förändringar på några ställen av den nuvarande gränslinjen". Med tillägget att Demokratiska Kampuchebas armé "är fast besluten att försvara landets territoriella integritet". En motsägelsefull princip hade uppställts för havsgränsen. Utrikesministeriet medgav att den av fransmännen uppdragna Breviélínen bara hade varit en "administrativ" maritim gränslinje, "men Demokratiska Kampuchea betraktar den som den statsgräns mellan Kampuchea och Vietnam som historien efterlämnat".¹⁸ I augusti 1977 publicerade regimen *Democratic Kampuchea is Moving Forward* [Demokratiska Kampuchea går framåt], en skrift full av glättade foton av människor i färd med att beslutsamt bygga nationen. Ett uppslag visade en karta över Demokratiska Kampuchea som angav Breviélínen som havsgräns mellan Kambodja och Vietnam, trots att det aldrig någonsin gjorts någon överenskommelse om den.¹⁹ Detta blev signalen till ytterligare kambodjanska attacker.

¹⁴ Se t ex, "Cambodians Behead Vietnam Villagers", Bernard Edinger, AAP-Reuter, *The Asian* (Melbourne), november 1977, sid. 11.

¹⁵ Författarens intervjuer med Seng och Sok, Prek Ambel, 1 juli 1980.

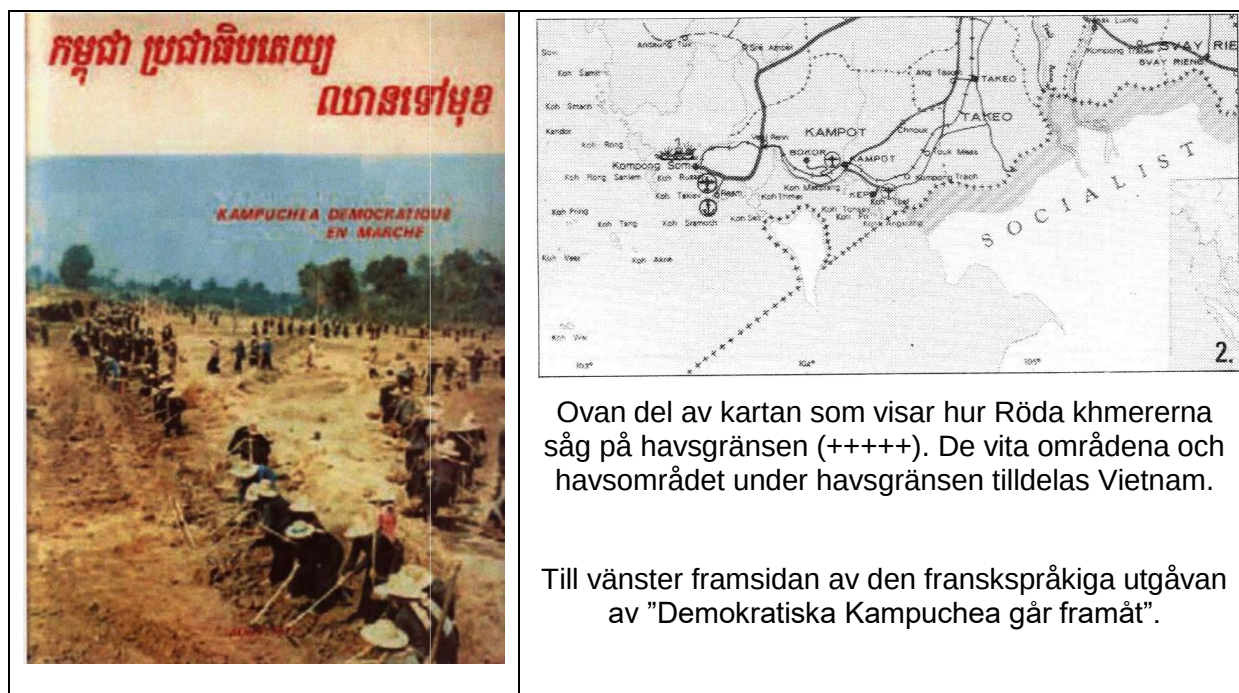
¹⁶ Författarens intervju i Kraing Ta Chan, Tram Kak-distriktet, 16 juli 1980. Denna kvinna identifierar huvudtalaren som Nuoeun, chef för Som underdistrikt i Kirivongdistriktet, region 13 i sydvästra zonen.

¹⁷ "Prowatt prumdaen Kampuchea-Vietnam" (Historien om gränsen mellan Kambodja och Vietnam), "internt dokument" från utrikesministeriet i Demokratiska Kampuchea, 15 juni 1977. Där medges att "franska kolonialister 1873 gav Vinh Te-kanalen till Vietnam och drog gränsen 1 200 meter inne på Kampuchianskt territorium". (sid. 6, 13).

¹⁸ *Ibid.*, sid. i, 16.

¹⁹ Detta behandlas i bokens kapitel 4, [Cleaning the Frontiers](#) – se det översatta utdraget på marxistarkivet.

1976 hade Demokratiska Kampuchebas utbildningsministerium i broschyren "Phumisa Kampuchea pracheathipathai" (Demokratiska Kampuchebas geografi) publicerat en karta över Kambodja utan havsgräns. Den reviderade kartan återfinns i den nämnda skriften *Democratic Kampuchea is Moving Forward* (se bild nedan). Den ligger antagligen till grund för *Far Eastern Economic Reviews* obekräftade rapport om att "det i Phnom Penh nyligen publicerats en karta där den vietnamesiska ön Phu Quoc placerats inne på kampuchianskt territorium" (*FEER*, 16 december 1977, sid. 17).

Ovan del av kartan som visar hur Röda khmererna såg på havsgränsen (+++++). De vita områdena och havsområdet under havsgränsen tilldelas Vietnam.

Till vänster framsidan av den franskspråkiga utgåvan av "Demokratiska Kampuchea går framåt".

Att räderna från Demokratiska Kampuchea ökade kraftigt i september 1977 bekräftas av västliga källor. *Keesing's* fortsätter: "Det vietnamesiska dokumentet av den 6 januari 1978, som stöddes av amerikanska underrättelseuppgifter, hävdade att från den 24 september hade sammanlagt fyra kambodjanska divisioner inlett kontinuerliga attacker längs hela gränsen i Tay Ninh-provinsen, och att drygt 1 000 civila dödats eller sårats i detta område mellan den 24 september och slutet av november."²⁰ Tidningen *Asiaweek* instämde: "De flesta underrättelsekällorna i Bangkok är överens om att kambodjanska räder och landomväring ökat illviljan ... tills det var omöjligt att upprätthålla fred."²¹

Fångarna i Tuol Sleng [S 21- ökänt tortyrfängelse i Phnom Penh] var tvungna att åtlyda tio regler. Den åttonde var: "Börja inte dra förevändningar om Kampuchea Krom för att dölja din natur som förrädare."²² Det verkar som om fångarna, för att kunna dölja sitt påstådda "förräderi" och rädda livhanken kände sig frestade att lögnaktigt förklara att de ansåg att Kampuchea Krom skulle återtas från Vietnam. Denna fängelsebestämmelse saknar rim och reson om det inte var allmänt känt att ledningen för Demokratiska Kampuchea var för att återta Kampuchea Krom av patriotiska skäl.

1977 var detta redan ett huvudtema i sydvästra zonen, särskilt i dess centrum, region 13. En soldat från Andra zonens regemente, som tillfångatogs av Hanoi året därpå, uppgav att Mok själv i mars 1977 förutskickat en invasion av Vietnam i maj 1977 "som skulle nå ända till den första sockerpalmen, Saigon".²³ En Takeokvinna som deporterats till Kirivongdistriktet erinrar sig att lokala kadrer vid möten runt maj 1977 talat om att erövra Kampuchea Krom. Inom ett år hade retoriken skärpts. "Vietnameser och khmerer är fiender på liv och död. Även om våra gränser ligger nära varandra måste vi angripa och erövra Vietnam."²⁴ En bonde från

²⁰ *Keesing's Contemporary Archives*, 27 oktober 1978, 29269, (förf. kurs.)

²¹ *Asiaweek*, 22 september 1978.

²² En översättning av denna lista på Tuol Sleng-regler återgavs på omslaget till *Sunday Times Magazine* (London), 11 maj 1980. Samma år fotograferade jag originalet på khmer, som skrivits på en griffeltavla.

²³ *Kampuchea Dossier*, II, Hanoi 1978, sid. 72 och foto nr 5 med texten på khmer.

²⁴ Författarens intervju i Karaing Ta Chan, Tram Kak-distriktet, 16 juli 1980: "Tidigt 1977 började de tala på möten om att återta Kampuchea Krom." Detta styrker soldatens medgivande.

Khmer Krom, som rövats bort under en kampucheansk räd in i Vietnam 1978, uppger att företrädare för Kampuchéas kommunistparti vid ett möte med 3 000 personer i Kirivong i juni samma år sagt att ”vietnamesiskt territorium är kambodjanskt territorium”. En bonde från Kirivong som 1978 deporterats till Moks eget underdistrikt i Tram Kak minns att kadrer där sagt, ”Kampuchea Krom är vårt territorium. Antingen kommer det helt att intas av vietnameserna, eller också kommer khmererna att göra det ... Vi måste ena våra krafter för att kunna återta Kampuchea Krom.”²⁵ En f d student som arbetade i samma distrikt erinrar sig ha hört Moks svärson, San, tala vid ett möte med fyra underdistrikt i februari 1978. San ska då ha sagt: ”Det mest angelägna målet för revolutionen är att ta strid och inta Kampuchea Krom. Därför måste vi stärka vår uppfattning och medvetenhet och arbeta hårt bakom fronten och producera för att stödja den Revolutionära armén i kampen för att återta detta territorium.” I juni 1978 upprepades detta av säkerhetschefen i Tram Kak-distriktet: ”Alla vi khmerer måste på alla sätt gå samman i kampen för att återta Kampuchea Krom.”²⁶

Detta skulle inte bli lätt och befolkningen måste vara noggrant förberedd. Till en början hemlighölls den politiska linjen. En bonde med ”fulla rättigheter” i kommunistpartiets modellby i Tram Kak minns att vid politiska skolningsmöten från 1975 betecknade kadrer Vietnam som sårbart och ”fattigt”, där ”det bara fanns agnar att äta”. Senare, ”från 1977 beskrevs Vietnam som en fiende”. Vid ett särskilt möte med deporterade utvecklades linjen på ett mer långsamt sätt. Exempelvis säger en kvinna som 1975 deporterats till en grannby att ”på varje möte från 1977 och framåt” hette det att Vietnam sakande ”styrka” på grund av att befolkningen ”bara hade agnar att äta”.²⁷

På andra håll i sydväst bekräftar en kommunistpartimedlem från region 33 proklamationen från 1977: ”Vi måste slåss för att återta Kampuchea Krom”. En person på basnivå i region 25 säger att 1976 och 1977 började kadrer på lägre nivå ”tala om att återta Kampuchea Krom”. En kvinna från Phnom Penh, som skickats till samma region rapporterar att kadrer 1978 talade om för bybor, inklusive henne själv, att Demokratiska Kampuchea ville ”få tillbaka Kampuchea Krom”.²⁸

I andra delar av landet var politiken oklar till att börja med. I region 4 i nordvästra zonen skröt en lokal kader 1975 eller 1976 med att ”vi besegrade de amerikanska imperialisterna. Nu kan vi också besegra Thailand och Vietnam och från dem återta territorier som historiskt sett tillhört Kambodja”. Men sex månader senare kom Khek Penn till samma by. Vid ett möte meddelade han att Kambodja bara ville försvara vad som nu var landets eget territorium och leva i fred och att det inte var fråga om att slåss mot Thailand eller Vietnam för att vinna tillbaka förlorade områden.²⁹ Sedan Penn arresterats ändrades linjen igen. Lang Sim, en khmerflyktning som nu är bosatt i Frankrike, befann sig i Battambang i mitten av 1977, när nya kadrer anlände från sydväst. Vid ett möte i hennes by i slutet av det året meddelade kadrerna att Demokratiska Kampuchea ”avsåg att ta strid för att återta Kampuchea Krom från Vietnam, liksom Surin och andra provinser från Thailand”.³⁰ Folk från sydväst som kom till region 3 i slutet av

²⁵ Författarens intervjuer med Chan och Chip, Phnom Den, 26 augusti 1980. Chip uppger att de senare uttalandena härrör från hans bychef och chefen för underdistriktet Trapeang Thom, där Mok var född.

²⁶ Författarens intervju i Preah Bat Chuon Chum, 26 augusti 1980. På det första mötet ingick folk från underdistriktet Tram Kak, Nheng Nhang, Kus och Samrong. San tillade: ”Sihanouk är en feodalherre.” Säkerhetschefen i Tram Kak hette Phen.

²⁷ Författarens intervjuer i Leay Bo- och Ang Tasomdistrikten, 15 juli 1980.

²⁸ Författarens intervjuer med Hen, Kong Pisei, 17 september 1980; Sok, Prek Ambel, 1 augusti 1980; Bopha Sinan, Washington D.C., 26 mars 1980. Bland de kadrer som Bopha citerade ingick distrikts-, underdistrikts- och bytjänstemän i Sa'ang, region 25.

²⁹ Författarens intervju med Tae Hui Lang, Chatenay-Malabry, 10 augusti 1979. Hon talade om Khek Penn (alias Sou) som ”chef för region 4”, eller ”distriktschefen, Sou”.

³⁰ Författarens intervju med Lang Sim, Limoges, 7 december 1979.

1977 krävde framsteg på denna front: ”En del av vårt land i Kampuchea Krom är i händerna på dem [vietnameserna], och en del i våra.”³¹

Kader från Kampot i sydvästra zonen kom till Siemreap i Saut Nikom-distriktet (region 106) i mars 1978. Vid den tiden arbetade den 19-årige Sovannareth i en bönodlingsenhet i distriktet. Han erinrar sig att kadrerna från sydväst ”arresterade de tidigare lokala ledarna och ökade vårt lidande”. Vid ett möte i juni 1978 med tusen personer i byn Kong skedde följande:

Den store ledaren talade. Han hette Ta Meng; han var kring 50 år och dödade folk utan vidare, mitt framför ögonen på andra. Han talade om ... kriget mellan den Revolutionära armén och vietnameserna. Han sade att de hade dödat 30 000 vietnameser i Svay Rieng-provinsen, förstört 50 stridsvagnar och skjutit ned fyra rysktillverkade flygplan. För att inget skulle gå till spillo, sade han, hade materialet i stridsvagnarna använts till att göra assietter som folk kunde äta på ...

Deras plan var att ta tillbaka Kampuchea Krom. Han sade att vietnameserna slukade khmerernas mark och att ’khmerfolket beslutat att åter befria khmerernas mark i Kampuchea Krom’. Han talade hela tiden om ’Moat Chrouk’ [khmernamnet på Chaudocprovinsen i Vietnam] och ’Prey Nokor’ [Ho Chi Minh-staden] och så vidare. Han krävde att tio ungdomar från varje by skulle rekryteras till armén³²

Den sortens proklamationer var inte något som kadrer i sydvästra zonen hade ensamrätt på. Liknande uttalanden gjordes också av representanter för centrum. Chefen för hamnen i Kompong Som, Thuch Rin, sade i slutet av 1977 till hamnarbetarna, ”Kampuchea Krom är kambodjanskt territorium”.³³ Kun, som arbetade som tolk för nordkoreanska rådgivare och reste vida omkring i Demokratiska Kampuchea, sade att politiken att återta Kampuchea Krom från Vietnam ”inte var officiell” såtillvida att den inte nämndes i officiella uttalanden och trycksaker. ”Kanske var det partilinjen, men i propagandan hette det att de inte ville det.” Ändå, fortsatte Kun, ”under hela 1978, ända från början av året till slutet, talade alla jag träffade i armén i sådana termer.” Målet att återta Kampuchea Krom tillkännagavs ”i hemlighet av kadrer på verkställande nivå”.³⁴ Nguon Son, arbetare på en stor fabrik i Phnom Penh, minns att runt november 1978 sade fabrikschefen Ta Khon på ett möte att ”vi tänker befria folket i Kampuchea Krom och har redan befriat mellan tiotusen och tjugotusen där”.³⁵

Senare avslöjade prins Sihanouk vad ledare för Demokratiska Kampuchea berättat för honom: ”Tidigare, sade de, sålde våra ledare ut Kampuchea Krom, sålde ut Sydvietnam till vietnameserna. Våra arméer kan inte godta status quo. Vi måste börja krig med Vietnam för att få till-

³¹ Författarens intervju med Tan Kong Sy, Toulouse, 11 december 1979.

³² Författarens intervju med Sovannareth, Rouen, 10 oktober 1979. Han tillägger, ”Sydvästskadrerna satte upp plakat som fördömde ’de vietnamesiska angriparna som stjal vårt land och försöker bilda en Indokinesisk federation’. På ett annat plakat ställdes en fråga till vietnameserna: ’Ni vill få oss att gå med i en federation: vet ni hur man tillverkar vapen?’ På ett annat hette det: ’Jag är kambodjan och jag är besluten att slåss mot vietnameserna och andra. Länge leve den stora och starka kampuchianska revolutionen.’ Det fanns många andra plakat också. Vi satt på marken under mötet, som varade från klockan sex på kvällen till klockan tio. Bychefen talade om att folket beslutat att arbeta hårt så att vapen och ammunition kunde skaffas för att försvara landet. Femton bychefer från distriktet talade vardera cirka tio minuter och uppmanade oss att göra oss av med alla dåliga vanor och förtryckande handlingar.”

³³ Författarens intervju med piloten Sok Sam, Kompong Som, 18 juli 1980. Han uppger att Thuch Rin gjorde detta uttalande 1977 eller före september 1978. Kompong Som ligger i västra zonen; Moeung Sonn uppger att när han var fängslad tillsammans med trupper ur Första divisionen i västra zonen 1977 hörde han mycket tal om en ”specialplan” för att ”erövra vietnamesiskt territorium som Koh Tral [på Phu Quoc-ön]”. Intervju med författaren, Sarcelles, 25 oktober 1979.

³⁴ Författarens intervju med Kun, Montbard, 1 februari 1980.

³⁵ Författarens intervju med Nguon Son, Strasbourg, 31 oktober 1979.

baka Kampuchea Krom. Bara det finns [socker] palmer är det khmerernas mark. I Chaudoc och Ha Tien finns fortfarande palmer. Vi måste ockupera det.”³⁶ Och Sihanouk tillägger:

Pol Pots regering avvisade alla förslag från om en fredlig lösning som vid flera tillfällen (särskilt den 5 februari 1978) framfördes av Hanoiregeringen... 1978 ... anförde Khieu Sampan mig ... att hans soldater (Röda khmerer) var ”omöjliga att stoppa”: så fort de fick se sockerpalmer i Kampuchea Krom [Sydvietnam] kunde dessa patriotiska soldater inte låta bli att gå över gränsen och rycka fram ”ända tills de nått den sista sockerpalmen” ... Enligt Son Sen ... ansåg sig hans ärorika ”Kampuchéas revolutionära armé” mer än kapabel att med enkelhet ta itu med Giaps armé och Kukrit Pramojs och Kriangsak Chamanonds (Thailand) mycket ynkligare variant!³⁷

Demokratiska Kampuchea försökte också få Khmer Krom att starta ett väpnat uppror mot den vietnamesiska regeringen. Pol Pot skickade agenter över gränsen för att starta en revolt.³⁸ 1978 berättade gränstrupper i region 24 för Kun att Demokratiska Kampuchea ”i hemlighet skickade vapen till Kampuchea Krom ... till Khmer Krom för att hjälpa dem slåss mot vietnameserna”. Representanter för Demokratiska Kampuchéas utrikesministerium sade under andra halvåret 1978 till Tri Meng Huot att ”Kampuchea Krom kämpar hårt ... De vill återförenas med oss khmerer”. De tillade att ”förberedelser var på gång” inne i Vietnam och att Khmer Kampuchea Krom-rebeller (KKK) fått radioutrustning. Representanterna berättade för Kun att Demokratiska Kampuchea ”skulle göra vad man kunde för att befria Kampuchea Krom”.³⁹

I mitten av 1976 hade en av kommunistpartiets tidningar skildrat vad man kallade ”den kontinuerliga oupphörliga kampen mellan revolution och kontrarevolution” på följande sätt: ”Vår ståndpunkt måste vara att fienden kommer att fortsätta att finnas i 10, 20 eller 30 år. Nationell kamp och klasskamp är samma sak; kort sagt kommer kampen mellan revolution och kontrarevolution att fortsätta ... När vi är starka är de svaga, när de är svaga är vi starka ...”⁴⁰

Lägg märke till att ”vi” alltid är ”starka”! Uppfattningen att ett nollsummespel pågick mellan Kambodja och Vietnam fick ekon på lokal nivå. Kadrer i Kirivong (region 13 i sydväst) sade vid samma tid att Kambodja och Vietnam var fiender som ”inte kunde se på varandra eller tala med varandra”.⁴¹ 1977 förklarade en kader i ett underdistrikt att Demokratiska Kampuchea ”inte kunde samexistera med Vietnam”. ”Antingen måste Vietnam eller vi bort”.⁴² I slutet av 1978 förklarade lokala tjänstemän i Tram Kak-distriktet av region 13 att: ”Om alla vietnameser försvinner kommer khmererna att finnas kvar; om alla khmerer försvinner

³⁶ N Sihanouk, *Speech to the Asia Society*, New York, 22 februari 1980. I sin bok tillägger Sihanouk att Röda khmererna efter att ha segrat 1975 ”försökte erövra en del av Kampuchea Krom och gjorde sig skyldiga till förfärliga grymheter mot ett stort antal vietnamesiska män och kvinnor (inklusive gamla, kvinnor och barn)”. *Chroniques de guerre et d'espoir*, Paris: Hachette-Stock, 1979, sid. 114.

³⁷ *Chroniques de guerre*, sid. 114, 81, 79. I december 1978 sade chefen för Asienavdelningen på Demokratiska Kampuchéas utrikesministerium, Thiounn Prasith, till en besökare att förekomsten av sockerpalmer ”visar att man är i Kampuchea och inte i Vietnam”. Han tillade: ”När vietnameserna kommer utplånar de palmerna.” Citerat i Malcolm Caldwells dagbok från sin resa, maskinskrivet manus, sid. 17.

³⁸ Chandler, *Brother Number One*, sid. 148; *A History of Cambodia* (andra utgåvan, 1992), sid. 220.

³⁹ Författarens intervjuer med Kun, 1 februari 1980, och Tri Meng Huot, Paris, 15 februari 1980. Huots sammanfattning löd att det som Demokratiska Kampuchea omtalade som Kampuchea Kroms ”oberoende” innebar återförande till Kambodja. Demokratiska Kampuchéas stöd innehöll ironiska anklagelser om att Khmer Krom ”är offer för de värsta grymheter” i Vietnam. ”De är förbjudna att tala, klä sig, äta eller undervisas i enlighet med [sina] traditioner, de hotas till livet och nyfödda pojkar stryps vid födseln.” *Voice of Democratic Kampuchea*, 18 oktober 1978, översättning Demokratiska Kampuchéas ambassad i Beijing, sid. 2.

⁴⁰ *Tung Padevat*, N° 6, juni 1976, sid. 21.

⁴¹ Författarens intervju med en kvinna som deporterats till Kirivongdistriktet i början av 1976. Tram Kak, 16 juli 1980.

⁴² Författarens intervju med Men, Kompong Tralach, 5 september 1980. Kadern hette Phan.

kommer vietnameserna att vara kvar".⁴³ I region 25 hette det 1978 i ett slagord att "varje khmer kan döda 30 vietnameser".⁴⁴

Radion i Phnom Penh spred anklagelser om att "hela generationer av vietnameser" hade "tänkt ut" grymma strategier "för att döda Kambodjas folk" och "utrota" dem. Vietnameserna kallades omväxlande Kambodjas "historiska fiende" eller "arvfiende".⁴⁵

Demokratiska Kampuchesas nationalism vid gränsen mot Thailand

I början av 1977 började det också inträffa allvarliga incidenter längs gränsen mellan Kambodja och nordöstra Thailand.⁴⁶ Dessa attacker, som utfördes av det kambodjanska kommunistpartiet eller skedde i samarbete med thailändska kommunistiska styrkor, kännetecknades av brutala militära insatser som skilde sig från hur kommunisterna opererat i andra delar av Thailand, där man varit mer benägen att använda politisk övertygelse för att få stöd av befolkningen.

Enligt *Thai Nikorn*, en tidning i Bangkok, hade ett hemligt avtal kring december 1977 ingåtts mellan en representant för nordostkommittén i Thailands kommunistiska parti (TKP) och sekreteraren för det kambodjanska kommunistpartiet i Oddar Meancheyprovinsen (gränsande till Surin) för det kambodjanska partiets räkning. Vid förhandlingarna hade man enats om

att upprätta en blandad styrka från det thailändska kommunistpartiet och det kambodjanska i syfte att börja agera i södra delen av nordöstra Thailand ...

Man hade kommit överens om att kambodjanerna skulle skicka dit en enhet för att ansluta sig till de thailändska kommunisternas rörelse och att den blandade styrkan skulle använda sig av Pol Pots lärdomar om maktövertagande, dvs överallt där situationen var mogen för att slå till mot representanter för den civila förvaltningen i Thailand, man skulle satsa på attacker dag och natt för att sätta skräck i thailändska myndigheter. Där situationen inte var mogen skulle en rapport skickas till den centrala enheten på den kambodjanska sidan. Om den ansåg det lämpligt skulle den kambodjanska basenheten gå in i Thailand och attackera basen utan att den blandade styrkan behövde användas.⁴⁷

Nästan alla medlemmar av den kommunistiska gerillan i denna sydliga del av nordöstra Thailand (främst provinserna Surin, Buriram och Sisaket) var etniska khmerer och av lokalt ursprung. Deras rörelse, som kunde använda sig av cirka ett dussin basläger inne i norra Kambodja (vilket ingick i överenskommelsen i december 1977) var internt känd som *Angkar Siem*, eller "thailändska Angkar".⁴⁸ Det är märkligt att en thailändsk grupp skulle beteckna sig själv som i den thailändska grenen, vilket ordet *Siem* innebär, av en klart kambodjansk rörelse. Om det inte betydde att en del "militära strateger i Thailand" hade rätt när de ansåg att "Phnom Penh ökat sitt stöd till det kommunistiska upproret vid den norra gränsen till Kambodja för att stödja nationalistiska anspråk på ett större område av de thailändska

⁴³ Författarens intervju med en Khmer Krom, som kidnappats vid en räd av en grupp från kampuchanska kommunistpartiet i mars 1978 och blivit deporterad till Tram Kakdistriktet. Phnom Den, 26 augusti 1980.

⁴⁴ Författarens intervju med Seng, f d lärare och basmedlem från region 25. Prek Ambel, 1 juli 1980.

⁴⁵ Radio Phnom Penh, 10 november 1978; *Asiaweek*, 2 december 1977, sid. 43; uttalande av Demokratiska Kampuchesas regering, Phnom Penh, 2 januari 1979, sid. 11.

⁴⁶ Den 8 augusti 1977 rapporterar *Sydney Morning Herald* den thailändske premiärministerns uppgifter om att "Trupper från Röda khmererna i Kambodja sedan januari gjort 400 intrång på thailändskt territorium". Moeung Sonn rapporterar att han i Västzonsfängelset 1977-78 fått veta av medlemmar av Första västdivisionen (under ledning av Pact Soeung) att styrkor från Demokratiska Kampuchea angripit staden Khlong Yai i Thailand "runt 1976". "Planen var att erövra thailändskt territorium". Intervju med författaren, Sarcelles, 25 oktober 1979.

⁴⁷ *Thai Nikorn*, 14 maj 1979 (min kurs.). Jag tackar Walter Irvine för översättningen.

⁴⁸ *Angkar*, khmerordet för "Organisationen", var det ord det kampuchanska kommunistpartiet använde om sig själv. *Angkar Siem* använde också kodnamnet "Kan nr 18". *Bulletin d'information sur le Cambodge (BISC)*, Paris, nr 1, april 1978, sid. 4.

provinser där befolkningen var blandad med khmerer”.⁴⁹ En liknande bedömning av Pol Pots planer från TKP-ledningens sida, plus att man insåg den politiska katastrof som de brutala metoderna mot invånarna vid gränsen till Thailand lett till, samt kinesiska påtryckningar på Pol Pot att stabilisera gränsen mot Thailand och i stället koncentrera sina insatser mot Vietnam, kan ha varit ett skäl till att TKP kring mitten av 1978 slog till mot Angkar Siems aktiviteter.

Men detta stoppade inte det kambodjanska partiet. Sovannareth minns att den nationalistiska retoriken i Ta Mengs tal i Siemreap i juni 1978 inte bara handlade om Kampuchea Krom:

Han sade också att thailändskt flyg hade attackerat Oddar Meancheyprovinsen i Kambodja och att ”vi håller på att förbereda en attack mot thailändarna för att återta khmerland i Thailand”. Han sade också: ”Vi kommer att bli tvungna att strida i Thailand 1979 och vi kommer med säkerhet att vinna. Thailändarna vet inte hur man strider, för det har de aldrig gjort förut. Till exempel gick vi in i deras byar och dödade dem och brände ned deras hus, utan att de kunde göra något åt det.” Han sade att målet var att ta tillbaka Surin- och Sisaketprovinsen med mera från Thailand.⁵⁰

I detta sammanhang kan man med rätta fråga sig vad syftet var med den långa vägen genom skogarna i norra Kambodja längs gränsen till Thailand. Arbetet på den startade i början av 1977, enligt en av medlemmarna i arbetslag bestående av tonåriga khmerbondpojkar.⁵¹

Samtidigt införde Thailand en mycket hård politik mot kambodjanska flyktingar. Det fanns redan 15 000 kambodjaner i Thailand. Under andra halvåret 1977 mördade thailändska trupper ytterligare tusen flyktingar strax efter att de tagit sig över gränsen.⁵²

Demokratiska Kampuchebas nationalism vid gränsen till Laos

Efter en resa i södra Laos 1978 rapporterade Nayan Chanda [journalist på *Far Eastern Economic Review*] att ”läget vid gränsen [mellan Laos och Kambodja] förvärrats sedan slutet av 1976”.⁵³ Detta har nu bekräftats av en f d representant för utrikesministeriet i Laos med kännedom om gränsområdet. Denna person, som vill förbli anonym, uppger att trupper som Demokratiska Kampuchea hade stationerade vid gränsen ofta ”urskillningslöst besköt” laotier och ”inte tvekade att öppna eld mot laotier som tog sig ett bad eller över huvud taget alla som bodde nära Mekongfloden”. Han gör det viktiga tillägget att regimen i Demokratiska Kampuchea gjorde anspråk på södra Laos: ”Den laotiske ambassadören i Phnom Penh, en f d munk som under lång tid på 1950-talet studerade buddhism i Phnom Penh, berättade för oss att Demokratiska Kampuchea hade krav på alla områden i Laos med någon steninskription på ”Khom” [gammeldags khmerspråk] ... Det innebar förstås områden långt norr om Vientiane!”⁵⁴

Detta påminner om Khieu Samphans och Son Sens anspråk på alla vietnamesiska områden med sockerpalmer.⁵⁵ Demokratiska Kampuchebas historiska nationella anspråk riktade sig mot

⁴⁹ *FEER*, 5 augusti 1977.

⁵⁰ Författarens intervju med Sovannareth, Rouen, 10 oktober 1979.

⁵¹ Författarens intervju med Sat, Surinprovinsen, 12 mars 1979. Se Kiernan och Boua, *Peasants and Politics in Kampuchea*, sid. 336.

⁵² Se F Ponchaud, ”Thailande: Refugies utiles – Refugies inutiles”, *BISC*, nr 1, april 1978. sid. 3-4 för detaljer. *Wall Street Journal*, 17 oktober 1977, uppger att det då fanns 15 000 kambodjanska flyktingar i Thailand.

⁵³ *FEER*, 12 december 1978.

⁵⁴ ”Problemet med territoriella krav nämndes även av chefen för avdelning nr 1 i det laotiska utrikesministeriet, dvs den politiska avdelning som skötte relationerna med de socialistiska länderna.” Personlig uppgift till författaren från en tidigare tjänsteman i utrikesministeriet, november 1993. Källan tillägger att Laos var för korrekta och till och med nära relationer med Demokratiska Kampuchea. En hemlig rapport från Demokratiska Kampuchebas utrikesministerium klagade på att Kambodja på 1890-talet ”förlorat” land som inbegrep ”Attopeu, som nu är laotiskt territorium”. *Prowatt prundaen Kampuchea-Vietnam*, 15 juni 1977, sid. 5, 7.

⁵⁵ *Chroniques de guerre*, sid. 79, 81.

samtliga tre av Kambodjas grannländer. Men aggressionen mot Vietnam var allvarligast och orsakade den kraftigaste reaktionen på båda sidor av gränsen.

Dissidenter i öst

Utrensningarna i östra zonen 1977

I början av 1977 inrättade ledningen för det kambodjanska kommunistpartiet en ny kommandostruktur i öst. De sydliga "tvillingregionerna" i zonen hade ockuperats av styrkor från sydväst och förvaltades nu av Sen Hong (alias Chan). Centrum upprättade nu en ny "Huvudväg 1-front", där vägen går genom regionerna 23 och 24 till Ho Chi Minh-staden. Son Sen, chef för centrums generalstab, svarade för ledningen. Längs Huvudväg 7, som går från Kompong Cham i centrala zonen genom östregionerna 22, 21 och 20 till den vietnamesiska gränsprovinsen Tay Ninh, upprättades en andra ny frontkommitté under ledning av So Phim med Ke Pauk som hans ställföreträdare.

Dessa nya militära strukturer medförde att Heng Samrin och andra officerare i generalstaben i östra zonen marginaliserades. Vidare flyttade Demokratiska Kampuchéas finansminister Vorn Vet till Kompong Cham för att ta kontroll över förråd och transporter längs Huvudväg 7, medan Pauk tog med sig en division från centrala zonen och etablerade sitt högkvarter nära Kandol Chrum i region 21.⁵⁶ Alla dessa enheter förstärkte trupper från 310, 450 och 920 divisionerna, som varit stationerade i öst sedan 1975 – även om dessa tidigare divisioner från norra zonen nu utsattes för omfattande utrensningar.⁵⁷ Öst, precis som alla andra zoner utom sydväst, var nu i stort sett ockuperat av trupper utifrån och i mycket högre grad än i norr. Trycket ökade på So Phim.⁵⁸

Pol Pot och So Phim, som begick självmord i början av juni 1978 för att slippa bli arresterad. I december 1976 hade Pol Pot klagat över flyktingströmmen till Vietnam och Thailand. "Nu fortsätter folk att fly. Vi måste se till att gamla ["bas"-]personer ersätter dem."⁵⁹ Men också baspersoner flydde. Sju militära avhoppare från östra zonen nådde den vietnamesiska gränsen

⁵⁶ Författarens intervju med Ouch Bun Chhoeun, vice sekreterare i region 21, Phnom Penh, 30 september 1980.

⁵⁷ Heder intervju, Sakeo, 9 mars 1980. Om utrensningen av dessa divisioner, se kapitel 8 [ingår ej här].

⁵⁸ Det ideologiska trycket var också tydligt i angränsande Kratie, region 505 (se kapitel 7 [ingår ej här], angående utrensningarna där 1977). I Sambordistriktet betecknades Vietnam som fiende från 1977 (författarens intervju med Sopheara, Phnom Penh, 23 september 1980). I Prek Prasap-distriktet blev Vietnam "den historiska fienden" 1977 (*Asiaweek*, 2 december 1977, sid. 43).

⁵⁹ *Pol Pot Plans the Future*, sid. 191.

nära Memut i början av juli 1977, ungefär samtidigt som Sim Song och de två som han flytt tillsammans med tagit sig längre söderut. I flyktinggruppen fanns en 25-årig officer vid namn Hun Sen, som hade gått med i det kambodjanska kommunistpartiet 1971. Sedan slutet av 1975 hade Sen varit stabschef i Specialregementet i region 21. I början av 1977 hade han befordrats till biträdande befälhavare och fått ansvar för en 50 kilometer lång del av gränsen. I mars, uppger Hun Sen, fick Specialregementet order att attackera den vietnamesiska byn Or Lu i Loc Ninhprovinsen. Ordern kom uppenbarligen via Sen Hong, biträdande sekreterare i zonen, och Key Samnang, militär befälhavare i zonen. På ett möte i region 20 vid denna tid förespråkade Seng Hong öppet krig för "Kampuchea Krom" och till och med "Prey Nokor" (Ho Chi Minh-staden).⁶⁰ Hong är den ende ledaren i östra zonen som någonsin gjort sig känd för att ha tala i sådana termer.⁶¹

Specialregementets politiske kommissarie, Sok Sat, och hans närmaste man, Chum Sei, motsatte sig båda ordern om attack. Utrensningen startade i april 1977 med att 75:e bataljonen i regementet avväpnades. På två veckor arresterade säkerhetstjänstemän från kommunistpartiet ett hundratal av officerarna och manskapet. Därefter avväpnades 35:e, 55:e och 59:e bataljonerna. Enligt Hun Sen hade i juni 200 av de militära kadrerna i region 21 dödats, bland dem kommissarierna i Specialregementet, Sok Sat och Chum Sei. Hun Sen fick uppdraget att leda offensiven. Men han hade upptäckt att "tjugo av mina soldater hade utrensats". Han tog ställning mot offensiven och motsatte sig också att den befälhavare som lett utrensningarna skulle dödas (möjligen Kun Deth, stabschef i region 21), av fruktan för att det skulle leda till "en större utrensning bland resten av oss". Hun Sen fortsätter, "Om jag dödat den befälhavaren [skulle jag ha blivit tvungen] att beordra de övriga trupperna att göra uppror." Han hävdar att han hade kunnat mobilisera 2 800 man i Specialregementet och de 1 000 man som ingick i Memutdistriktets styrka. Men de flesta hade avväpnats. "Jag insåg att om vi började kämpa emot skulle jag kanske bara klara av att inta ett eller två distrikt. Hur skulle det gå om vi blev utsatta för en motattack? Det var därför som jag beslutade att dra tillbaka en del av mina styrkor. Sedan tog vi oss in i Vietnam. Jag tog bara med mig fem officerare." En av dem var Specialregementets befälhavare Chum Horl. Den 20 juni gav sig de sex av in i djungeln. Hun Sen uppger att han lämnat kvar cirka 400 man nära gränsen. "När vi gått över gränsen till Vietnam fick vi tillräckligt med ris att äta – även om vietnameserna hela tiden riktade sina vapen mot oss ... Senare spärrade vietnameserna in mig i fängelse under 22 dagar. Vietnameserna vägrade tro på det jag berättade för dem – att Röda khmererna tänkte gå till angrepp."⁶²

Utrensningen drabbade också politiska kadrar i region 21. Minst tre av åtta distriktssekreterare inom kommunistpartiet, inklusive en medlem av regionkommittén, arresterades fram till början av 1978, samt kanske ytterligare två distriktssekreterare som betecknades som "förrädare" i bekännelser som gjordes av deras kamrater i Tuol Sleng.⁶³ En av de första avhopparna bland soldaterna, från Tbaung Khmum-distriktet, uppgav att 300 kadrar arresterats i mars 1977 enbart i hans distrikt, bland dem "de som var ansvariga för ekonomiska, sociala och militära

⁶⁰ Författarens intervju med Im Lei, medlem av kampuchianska kommunistpartiets ungdomsorganisation (Yuvakok) sedan 1973, som hörde Chan säga så i Mesangdistriktet i region 20 i början av 1977. Ba Phnom, 29 juli 1980. Hun Sen sade att Seng Hong och Key Samnang bägge följde Pol Pots anvisningar att erövra vietnamesiskt territorium. Intervju med författaren, 21 oktober 1980.

⁶¹ Oidentifierade kadrar gjorde det: "1978 sade de att Kampuchea Krom tillhörde Kampuchea, därför måste vi gå till attack och befria det tillsammans med våra bröder och systrar, som nu kämpar där." Dessa uttalanden gjordes i öst först 1977 och öppet 1978 – samtidigt som Seng Hongs ställning stärktes. Författarens intervju med Kandol Chrum, f d kader i östra zonen, 28 juli 1980.

⁶² Denna skildring baserar sig på författarens intervjuer med Hun Sen, Phnom Penh, 21 oktober 1980, och New York, 23 september 1991; S Hedges intervju med Sen i juli 1981; Hun Sen, "All the Cambodian People Became Hostages of War", *Wall Street Journal*, 31 mars 1992; samt vad som uppenbart är Sens anonyma redogörelse i *Kampuchea Dossier*, I, Hanoi 1978, sid. 34.

⁶³ Kiernan, "Wild Chickens", i *Revolution and its Aftermath in Kampuchea*, sid. 167-168.

frågor". Ett annat offer var Chang Samat, befälhavare för en bataljon i region 21. Samma soldat uppger att "200 officerare och soldater" från de väpnade styrkorna i region 23 hade massakrerats "natten till den 31 mars".⁶⁴ Chefen för jordbrukskommittén i zonen uppger att säkerhetschefen i region 21, Yin Sophi, och zonens vice sekreterare, Seng Hong, 1976 och 1977, själva arresterat "mellan 500 och 1 000 kadrer" i östra zonen.⁶⁵

Under tiden fördes befälhavaren och politiske kommissarien för tredje divisionen i östra zonen till Tuol Sleng. 200 av officerarna i divisionen avrättades, "inklusive befälhavare på plutonnivå, uppger en f d soldat i tredje divisionen. Han tillägger: "De meniga styrkorna upplöstes och ersattes främst med trupper från centralzonen i en ny tredje division."⁶⁶ Trupper från andra zoner ersatte också soldater i fjärde östdivisionen. Den politiske kommissarien där, Phan, arresterades, men befälhavaren, Heng Samrin, och de flesta av hans officerare överlevde. 1977 utsågs en av hans närmaste män, Heng Kim, till att leda den nya femte zondivisionen.⁶⁷

Den 17 juni hölls en "konferens för östra zonen". Det är inte känt vem som sammankallat mötet, men en officiell rapport om densamma sändes till biträdande chefen för zonens militärstab, Heng Samrin. Rapporten förutspådde en omfattande gränskonflikt, där Vietnam måste "kämpa hårt för att stoppa oss". Det hette också: "Vi måste även bereda oss på att gå in på fientligt territorium och samla upplysningar ... i syfte att planlägga framgångsrika attacker." Men medan styrkor från sydvästra zonen redan i mars inlett sådana attacker, skulle östra zonen göra det bara "om fienden gör sig skyldig till aggressiva handlingar". Det fanns ingen enighet om någon offensiv. "Först måste vi stärka vår enhet." Ett problem var "den fega inställningen hos en grupp förrädare, som faller på knä och beter sig som vietnamesernas lakejer".⁶⁸

Våldet ökade. Administrationen i "tvillingregionerna" 23 och 24 hade redan utsatts för en omfattande utrensning. Även i region 20 avrättades sekreterarna för distrikten Prey Veng, Mesang och Kanchrieu 1975, 1976 och 1977, och de båda återstående distriktscheferna, Chea Sim i Ponhea Krek och sekreteraren i Komchay Meas, utpekades i Hu Nims bekännelse från den 28 maj som medlemmar av Chhouks "förräddar" nätverk. I region 22 arresterades fem av de åtta distriktssekreterarna i CKP [Kampuchéas kommunistparti] mellan början av 1977 och början av 1978. Det blev också två av de fyra medlemmarna av kommittén i region 22, bl a regionens vice sekreterare.

Samtidigt tog sig ett halvdussin etniska thairebeller, under ledning av Sae Phuthang, med båt från Thailand till södra Vietnam i juli 1977. De förde med sig det första av tio upprop där Koh Kong-rebeller, som var fientliga till Demokratiska Kampuchea och som fortfarande höll ut vid gränsen mellan Thailand och Kambodja, bad Vietnam om hjälp. Efter två veckor, där de bl a träffat vietnamesiska befattningshavare i Ho Chi Minh-staden, fick Phuthang och hans kamrater återvända tomhänta till Thailand. Vietnameserna försökte fortfarande lappa ihop relationerna med Demokratiska Kampuchea och vägrade hjälpa rebellerna.⁶⁹ Men samma

⁶⁴ Sat Son, tidigare soldat i Demokratiska Kampuchéas armé, *Kampuchea Dossier*, I, Hanoi 1978, sid. 33-34.

⁶⁵ Författarens intervju med Men Chhan, Phnom Penh, 25 september 1980; Kiernan, "Wild Chickens", sid. 167.

⁶⁶ Befälhavaren för tredje divisionen hette Poeu Hak; den politiske kommissarien, Pen Cheap, tågade in i Tuol Sleng den 29 mars 1977 ("Important Culprits", sid. 12).

⁶⁷ Författarens intervju med Heng Samrin, Phnom Penh, 7 december 1992. Samrin uppgav att femte divisionen bildats i början av 1977 och bestod av 5 000 man från öststyrkorna. Hun Sen sade att det skett i slutet av 1977 (intervju 1991).

⁶⁸ *Kampuchea Dossier*, II, Hanoi 1978, foto 1 återger en del av texten till detta dokument, som delvis översatts av Stephen Heder, som anser det vara autentiskt (*The Call*, Chicago, 5 mars 1979). Jag vill också tacka Gareth Porter för översättning av en del av dokumentet.

⁶⁹ Författarens intervju med Sae Phuthang, Phnom Penh, 8 december 1992.

månad kom också oppositionella smågrupper, under ledning av Hun Sen och Sin Song, från östra zonen till Vietnam. I Kampot-provinsen vid ungefär samma tidpunkt tog Ta Rin, en utbildad officer i 45-årsåldern, med sig en enhet och ledde den över gränsen till Vietnam.⁷⁰ På hösten 1977 förenade sig dessa grupper med avhoppare från perioden 1973-75, såsom minoritetskadrerna från nordost, Bun Mi, Bou Thang och Seuy Keo, samt andra Hanoiskolade kambodjanska kommunister, såsom Yos Por, som flytt till Vietnam från sydvästra zonen 1974, och Hem Samin, en av de båda Hanoiskolade kambodjaner som lyckats undgå att bli arresterad i Demokratiska Kampuchea i augusti 1976.⁷¹

Många andra flydde också över gränsen. I oktober 1977 fanns det 60 000 kambodjanska flyktingar i Vietnam, fyra gånger så många som i Thailand.⁷² I september sade Yos Por att ”så många khmerer har flytt till Vietnam, [att] vietnameserna återkallade mig från jordbruksarbetet och i stället fick jag ta hand om dessa flyktingar”.⁷³ Och kanske börja organisera dem för att göra motstånd. Vietnameserna skulle snart bestämma sig för att slå tillbaka.

Natten till den 24 september gick grupper ur den ombildade tredje östzonsdivisionen, under ledning av Son Sen, in i Tay Ninh-provinsen och massakrerade nära 300 civila i fem byar i Tain Bien- och Ben Cau-distrikten. Många av offren var lokala etniska khmerer och etniska vietnameser, som tidigare varit bosatta i Kambodja. Vietnameserna hade tagits på sängen och först en vecka senare kunde de återta området och då hade de också att strida mot femte östzons- och artonde centralzonsdivisionerna.⁷⁴ Åtskilliga dagar efter attacken den 24 september återvände ett kompanibefäl från centrala zonen från den plats där massakern utspelats. Ett vittne berättar att han sorgset konstaterat att ”han aldrig tänkt sig att revolutionen skulle leda till vad han just upplevt och deltagit i”. Efter att ha skrivit en kort självmordsförklaring sköt han sig.

Massakern i Tay Ninh sammanföll med Pol Pots triumfatoriska besök i Kina och hans offentliga deklaration att CKP [Kampuchéas kommunistiska parti] existerade och att det var han som var partiledare. Den 5 oktober undertecknade det kinesiska försvarsministeriet ett avtal om vapenleveranser till Kambodja. Där ingick ”en fullständig uppsättning av all den utrustning – från walkie-talkies till stridsflygplan – som behövdes för att bygga upp de tre vapengrenarna av Kambodjas väpnade styrkor”.⁷⁵

⁷⁰ Författarens intervju i Kompong Trach, 29 augusti 1980.

⁷¹ Författarens intervjuer med Yos Por, Phnom Penh, 11 september 1980, och med Hem Samin, Takhmau, 28 september 1980. Chanda, *Brother Enemy*, sid. 198.

⁷² *Wall Street Journal*, 17 oktober 1977. S Heder skrev att ”dessa flyktingar fick ett vänligt mottagande i Vietnam (och i många avseenden vänligare än i Thailand)” och att ”även om de kampuchéanska flyktingarna i Vietnam hamnat i det landets problem under åren efter kriget tycks de mer ha sluppit undan trakasserier och ha större rörelsefrihet (åter, så länge de håller sig ifrån politik) än de som flytt till Thailand”. Heder, ”Thailands relationer med Kampuchea: Negotiation and Confrontation along the Prachinburi-Battambang Border”, ms., Cornell University, december 1977, sid. 14, 70. (För en tidigare samstämmig rapport, se W Shawcross, *FEER*, 2 januari 1976, sid. 9, citerad i kapitel 4.

⁷³ Författarens intervju med Yos Por, 1980.

⁷⁴ Författarens intervjuer på platsen för räden, 27 oktober 1980. Lokalbefolkningen sade att tredje östdivisionen svarat för ”det mesta” av attacken. Bland angripna fanns också 221:a centerdivisionen (*sic*, regemente?), baserad i öst. (Heder intervju med Chap Lonh, medlem av centralkommittén i det kampuchéanska kommunistpartiet, Naval Camp 62, Chantaburi, 12 mars 1980.) Chanda, *Brother Enemy*, sid. 195, uppger att Heder anser att fjärde divisionen var inblandad. Beträffande Heders skildring av händelserna, och olika tidigare datum, se *Southeast Asia Research*, 5, 2 juli 1977, sid. 138-142.

⁷⁵ Chanda, *Brother Enemy*, sid. 200.

28 september anlände Pol Pot till Kina på statsbesök. Här välkomnas han av Hua Guofeng.

Nayan Chanda rapporterar att den första betydande vietnamesiska motattacken skedde den månaden.⁷⁶ ”Efter att ha låtit pansarkolonner gå drygt 20 kilometer in i den angränsande kambodjanska provinsen Svay Rieng fingerade vietnameserna en reträtt. När en av Röda khmerernas infanteribataljoner tog upp förföljandet för fullt in på vietnamesiskt territorium slog en annan vietnamesisk kolonn till från sidan och tillfångatog flera hundra som i en råttfälla.” I november ”höll motståndet mot Pol Pot på att organiseras” under ledning av mellan tio och femton kadrer, de flesta av dem erfarna kommunister och tidigare medlemmar av det gamla Indokinas kommunistiska parti. En vietnamesisk källa tillfogar att i Kambodja ”från

⁷⁶ *Ibid.*, sid. 196. Chandler (*Brother Number One*, sid. 147) citerar Chanda och förlägger vietnamesernas svarsattack till ”slutet av september”; Chanda preciserar till oktober. Källor som talar om tidigare vietnamesiska intrång i Kambodja är anti-vietnamesiskt snedvridna. *Bangkok Post* (1 september 1977, se även Chanda, sid. 198) hävdade att vietnamesiskt flyg den 2-9 maj attackerat ammunitionsförråd 22 kilometer inne i Kambodja, men tog inte upp tidigare allvarliga kambodjanska attacker på Vietnam, som den som inträffade den 30 april. Vickery skriver att ”från juli till september 1977 kränkte vietnameserna verkligen kambodjanskt territorium” och i september ”hämnades” Demokratiska Kampuchea; hans källa är S Heder (”The Kampuchean-Vietnamese Conflict”, *Southeast Asian Affairs* 1979, Singapore 1979, sid. 166, 172-173). Heder skriver att ”i slutet av juli och början av augusti ... slog vietnameserna till på kampuchianskt territorium”. Heders källor utgörs av ”Reuters, Kuala Lumpur, 6 augusti 1977” och *Ban Muang*, Bangkok, 24 juli 1977. Sökning efter den förra fick bara fram en rapport i *Sunday Times*, som citerade den thailändske premiärministern för att ha sagt att ”allvarliga gränssammanstötningar” mellan Vietnam och Kambodja lett till att ”båda parterna utfört bombangrepp” (7 augusti 1977). *Sydney Morning Herald* rapporterade från Kuala Lumpur att ”båda sidor genomfört bombräder längs den gemensamma gränsen” (8 augusti 1977). Detta ger inget stöd för Heders uppgifter om enbart vietnamesiska attacker över gränsen. (Uppgifterna i *Ban Muang* har inte kunnat återfinnas). Heder medger dock att Demokratiska Kampuchea börjat ”inleda militär aktivitet” så tidigt som i april eller maj, men betecknar detta som ”del av en förhandlingsstrategi” och i likhet med *Bangkok Post* bortser han från de tidigare, omfattande, angreppen från Demokratiska Kampuchea på Vietnam och talar bara om ”artilleribeskjutning och enstaka mindre plundring” (sid. 165). Evans och Rowley betecknar Heders argument som ”inlindat, ursäktande nonsens” (*Red Brotherhood at War*, London, Verso, 1990, sid. 104-105). Demokratiska Kampuchéas radio sade den 14 januari 1978 att ”den expansionistiska och annekstionsinriktade vietnamesiska fienden i november 1977 börjat utföra attacker och kränkningar av vårt territorium”. (*FBIS*, 16 januari 1978, sid. H4). I sin bekännelse i maj 1978 skrev det kampuchianska kommunistpartiets sekreterare i region 21, ”i september hade vietnameserna ännu inte gått till angrepp. Den 30 oktober 1977 hade vietnameserna redan invaderat” (”Responses of Touch Chem, alias Soth, sekreterare, sektor 21, Östregionen; ”Record of the History of the Traitorous Activities of Soth Himself”, S-21 bekännelser, 18 maj 1978, sid. 13, övers. S Heder som överlämnat en kopia).

november 1977 hade hemliga livsmedelsförråd placerats ut i djungeln. Men för upproret var inget datum fastställt”.⁷⁷

Medan striderna fortsatte de närmaste månaderna förberedde Hanoi en större operation i december med 30 000-60 000 man med stöd av flyg, pansar och artilleri.⁷⁸ Nil Sa’unn, som arbetade på fälten när Pauks högkvarter i Kandol Chrum, minns när offensiven startade: ”Den 22 december gick två vietnamesiska stridsvagnar in i staden Kandol Chrum i ett försök att få kontakt med So Phim. Sedan återvände de mot gränsen.” Inne i stridsvagnen verkar det som att det fanns flera revolutionära khmerer, som tidigare flytt till Vietnam. Hun Sen, Hem Samin och åtta andra följde med de vietnamesiska styrkorna på uppdrag i olika delar längs gränsen. Samin lyckades tränga in i Svay Rieng-provinsen klädd i svart och med en grupp på tio livvakter. Han hörde befolkningens klagomål men några ledande kadrer syntes inte till. ”Vi försökte få kontakt, ... men det gick inte på något vis.”⁷⁹

Sa’unn fortsätter: ”Den 31 december dök vietnamesiska stridsvagnar och infanteri upp igen och vi flydde allihop.” En distriktskader i Ponhea Krek medger att trupper från både den centrala och den östra zonen vid gränsen snabbt retirerade västerut i oordning. ”Ingen visste vem som hade befäl över vad eller vem som var där.” Omfattande plundring och förstörelse skylldes ömsom på vietnameserna, styrkor från östra zonen och trupper från centrala zonen.⁸⁰

I den atmosfären inträffade en viktig händelse den 29 december. Säkerhetschefen i region 21, Yin Sophi, och tolv av hans manns färdades i en lastbil längs en skogsväg i Damberdistriktet, 15 kilometer norr om Huvudväg 7. Från motsatt håll nalkades Sareth, militär befälhavare för Heng Samrins fjärde östzonsdivision, på motorcykel, åtföljd av två livvakter. De båda ledarna kände igen varandra. Båda fordonen stannade. Sophi klev ut och skakade hand med Sareth, och drog sedan vapen och dödade honom. Sareths livvakter öppnade omedelbart eld och dödade Sophi och hans tolv man.⁸¹ Denna händelse kan slutgiltigt övertygat Pol Pot och centrum om att man, i motsats till de övriga zonerna i landet, inte kunde få kontroll över östra zonen utan en konventionell militär undertryckningskampanj.

Den 6 januari återvände invasionsstyrkorna till vietnamesiskt territorium. Mer än 100 000 khmerer från alla områden vid gränsen utnyttjade detta till att fly med dem.⁸² En av dem var Heng Samrins bror Heng Samkai, som gjort en egen bedömning: ”Vi hade börjat inse att vi inte kunde störta Pol Pot på egen hand. Vi måste söka stöd av vietnameserna.” Samkai kom fram till gränsen i januari 1978 och flögs till Ho Chi Minh-staden i en vietnamesisk helikopter. ”Han och andra avhoppare från Röda khmererna samlades i hop i den tidigare polis-skolan i Thu Duc”.⁸³ En ny regim var på väg att bildas. Men ytterligare ett år av våld väntade.

Resten av kapitlet

Resten av kapitlet (boks. 376-385) behandlar Kampuchéas handel och diplomati, främst med Kina, som dominerade Kampuchéas ekonomiska liv.

⁷⁷ Chanda, *Brother Enemy*, sid. 198; *Kampuchea Dossier*, II, Hanoi 1978, sid. 63-64. Intressant är att november 1977 är den tidpunkt Demokratiska Kampuchéa angett för Heng Samrins avhopp till Vietnam. I ”Wild Chickens” godtog jag detta, men det verkar inkorrekt.

⁷⁸ Heder, ”The Kampuchean-Vietnamese Conflict”, sid. 166, med *Washington Post*, 5 januari 1978, som källa.

⁷⁹ Författarens intervju med Hem Samin, 1980.

⁸⁰ Distriktskadern fortsätter: ”När vietnameserna drog sig tillbaka på egen hand visste vår sida inte om det. Vi kom för att se om de hade gett sig av och då återvände vi igen”. Intervju med författaren, Sting, 28 juli 1980.

⁸¹ Två tidigare kadrer i östra zonen från olika delar av Kambodja gav samstämma detaljer om denna incident. Författarens intervjuer i Kompong Cham, 26 juli 1980, och Santuk, Kompong Thom, 16 oktober 1980.

⁸² *The Age*, Melbourne, 10 juni 1978, med FN:s representant för flyktingfrågor som källa.

⁸³ Chanda, *Brother Enemy*, sid. 255.

Kampuchea exporterade stora mängder timmer (särskilt under 1978), ris (det mesta riset dock till andra länder än Kina), samt (rå)gummi, kapok, bönor, peppar m m. Bland mer "udda" exportvaror (det mesta till Kina) kan nämnas horn från hjortar, skal från myrkott och sköldpaddor, ben från apor och elefanter, ormskinn, panter- och tigerskinn.

Importen från Kina bestod till stor del av vapen (stridsvagnar och bepansrade fordon, artilleri och handeldvapen), flygplansbränsle m m. Dessutom importerades stålvaror, maskiner och verktyg, däck, kläder m m. Det fanns även ett ganska stort antal kinesiska tekniker i Kampuchea – 15 000 i Phnom Penh.

Kapitlet avslutas med att kortfattat ta upp en viktig aspekt i sammanhanget, nämligen att konflikten mellan Vietnam och Demokratiska Kampuchea och Kinas allt tydligare stöd till Pol Pot-regimen fick flera andra internationella aktörer, däribland USA (som gärna tog chansen att ge igen för sin förödmjukande förlust av Sydvietnam) att attraheras till Kinas anti-vietnamesiska front. En bidragande orsak till detta var också (det påpekar dock inte Kiernan) att Beijing vid det här laget hade utsett Sovjet (som stödde Vietnam) som sin huvudfiende, något som också uppskattades av Washington. Förbindelserna mellan USA och Kina blev följaktligen allt hjärtligare. I maj 1978 besökte Zbigniew Brzezinski, president Carters internationella säkerhetsrådgivare, Kina och där dryftades bl a Kambodja-Vietnam-konflikten. Och i december 1978 upprättades diplomatiska förbindelser mellan de två länderna. Riktlinjerna för stöd till Pol Pot mot Vietnam drogs upp, vilket för USA:s del skulle bli öppet 1979.

Fö hade Kina redan sommaren 1978 börjat planera en attack mot Vietnam, "för att lära Vietnam en läxa". Attacken gick av stapel i februari 1979, sedan Vietnam hade invaderat Kambodja och störtat Pol Pot, och Deng Xiaoping (i slutet av januari 1979) hade besökt USA för att få amerikanskt klartecken för "straffaktionen". Efter detta skulle det pågå ett låg-intensivt gränskrig mellan Vietnam och Kina ända till 1991.

/ Martin F

Från vänster: Ieng Sary, Hou Yuon, Pol Pot, Hu Nim, Khieu Samphan, Norodom Sihanouk.

10."Åska utan regn": Ras och makt i Kambodja, 1978

Kriget trappas upp

Den 31 december 1977 bröt Demokratiska Kampuchea officiellt de diplomatiska förbindelserna med Vietnam. Fyra dagar senare utfärdade Pol Pot hemliga instruktioner om att "anfälla fienden i ryggen". I hans order hette det att "Vi måste utkämpa gerillakrig överallt, både utanför fiendens gränser och innanför fiendens gränser ... Och gerillastyrkorna måste använda sig av små grupper för att överallt kunna ta sig innanför fiendens gränser ... Som stora eller små spjutspetsar måste vi tränga igenom med våra gerillapatruller; en eller två, två eller tre, sex eller sju patruller. Om en spjutspets har en gerillapatrull som når djupt innanför fiendens gränser, då måste dessa många patruller, var de än befinner sig, öppna eld, angripa fienden, göra honom förvirrad och få honom att tappa kontrollen." Han beordrade att upp till 60 procent av Kambodjas reguljära och regionala styrkor skulle sättas in för att "bedriva gerillakrigsföring, för att binda upp fienden runt halsen, skulderna och revbenen, midjan, låren, knäna, vadera och anklarna för att hindra honom från att vända blicken någon annanstans och öka möjligheterna för våra stora och medelstora styrkor att kunna krossa hans huvud".¹

Därefter gav sig Pol Pot in på ett räkneexempel, "Till exempel: om en patrull på tio marscherar för att hitta, angripa och krossa fienden och dödar eller sårar 3-5 på ett dygn. Om en spjutspets har fem patruller kan vi på ett dygn förgöra 15-20 fiender. Och om vi har många spjutspetsar som skickar ut patruller för att bedriva gerillakrig innanför fiendens gränser på denna nivå, då kan vi på ett dygn förgöra hundratal fiender. Hur många tusen kan vi då döda på tio dygn? Och hur många på 20 eller 30 dagar? Och hur många på ett år?"

En idé tycktes på väg att ta form i Pol Pots hjärna. Uppgiften var att "bestämt väcka nationellt hat och klasshat mot den aggressiva vietnamesiska fienden och förvandla detta hat till verkligt hat". Han planerade för att Demokratiska Kampuchesas styrkor "glatt skulle döda fienden och de ynkliga vietnameserna (*a-yuon*) kommer säkert att skrika som apor brukar skrika i skogen". Tvärtemot Pol Pots egna erfarenheter från ungdomen i Saigon 1949 var det nu vietnamesernas tur att få känna sig som "mörka apor från bergen". Demokratiska Kampuchea skulle snabbt ta sig in och "krossa dem så att de helt försvinner från vårt älskade land". Bara "högar av fiendens benknotor" skulle bli kvar "utströdda över vårt land".² Pol Pot klargjorde inte vad han menade med "vårt land".

En vecka senare, strax efter vietnamesernas tillbakadragande den 6 januari 1978, anlände Pol Pot till östra zonen. Han kallade till ett offentligt möte i Wat Taung, i närheten av en gummiplantage i Suong-distriktet. En stor mängd soldater och civila samlades. Närvarande var även Son Sen, So Phim och Ke Pauk. Heng Samrin fanns på plats som biträdande chef för zonens militära stab. Pol Pot höll det viktigaste anförandet. Samrin erinrar sig att han hörde honom inleda med en ny aritmetisk formel, "Varje kambodjan ska döda 30 vietnameser för att kunna gå framåt och befria, och kämpa hårt för att återta södra Vietnam." Pot anförtrodde de väpnade styrkorna detta uppdrag. "Han sade att vi skulle befria det, [och] få befolkningen i söder att göra uppror och störta Vietnam och ta över södern ... Han sade åt oss att uppmuntra de khmerer som lever i södra Vietnam, Khmer Krom, att resa sig och göra uppror. 'Var inte

¹ *Sekkedei nae noam rebos 870* ("Vägledning från 870"), 3 januari 1978, sid. 4-8. Liknande uttalanden lades snart i munnen på en vietnamesisk "underrättelseagent" som Demokratiska Kampuchea tillfångatagit i Thailandbukten. Han "bekände" att det på Phu Quoc-ön "ofta sagts" att "vietnameserna bedriver aggression mot Kampuchea. Kampuchea förintar det. Det är som att hugga av ben och armar och krossa dess huvud. Vi inne i landet måste hugga av dess huvud och dra ur dess inälvor". *Voice of Democratic Kampuchea (VODK)*, 18 oktober 1978, översättning distribuerad av Demokratiska Kampuchesas ambassad i Beijing, sid. 4.

² *Ibid.*, sid. 6, 12, 15-16.

självupptagna. Handla i samspel med arméns attacker' ... Och då skulle det leda till seger."³ Samtidigt kom radion i Phnom Penh med en maning till befolkningen i östra zonen att "underblåsa flammorna av nationell vrede, klasshat och blodskuld mot expansionisterna och annekcionistaerna".⁴ Måltavlan var Vietnam. Men radion i Phnom Penh hade också fördömt en förment "förrädisk klick" inne i Kambodja och skulle snart vända sig mot Hanoi "klick av anhängare" där.⁵ Dess ledarartikel den 5 januari, på tvåårsdagen av Demokratiska Kampuchéas konstitution, nämnde inte ens Vietnam, men manade åter till "nationell och klassmässig vrede och blodshat".⁶ Centrum inskränkte inte sina maningar till folkmord till att gälla någon enstaka rasgrupp. När Pol Pot den 17 januari var tillbaka i huvudstaden beskrev han Kambodjas folk som "en outtömlig källa av människomaterial för vår armé". Han tillade, "Vi är inte oroliga för att vår armé en dag ska lida brist på folk, ty den lokalbefolkning som vi kan rekrytera från är obegränsad".⁷ Pol Pot verkade mena att redan antalet människor gjorde att det inte kunde bli fråga om något folkmord. Det var hans lugnande besked. Vad som räknades, däremot, var "flammande nationellt hat, klasshat och de sjudande blodsskulder" som kambodjanerna hyste mot "de vietnamesiska annekcionistaerna, deras lakejer och reaktionärer av alla slag".⁸

Den 5 februari kom Hanoi med ett nytt förslag till Demokratiska Kampuchéa. Man föreslog förhandlingar, ömsesidigt tillbakadragande fem kilometer på båda sidor av gränsen, och internationell övervakning av gränsen för att hindra attacker över den. De vietnamesiska kommunisternas traditionella syn på sig själva som understödjare av revolutionerna i Indokina⁹ hade nu ersatts av en mer akut angelägenhet, önskan om en fredlig gräns. Om Pol Pots regim gått med på detta erbjudande skulle det med största sannolikhet ha blivit verklighet. Men det skulle också ha inneburit slut på den aggressiva hållning till Vietnam som det kampuchéanska kommunistpartiet utvecklat under det gångna året. Stödet från Kina, lusten att återta Mekongdeltat från Vietnam, och den instabila situationen inom det kampuchéanska kommunistpartiet gjorde att centrum inte var redo att överge denna politik. Man hade ju redan sagt att konflikten med Vietnam "inte var någon dispyt som gick att lösa med kompromisser och förhandlingar".¹⁰

³ Författarens intervju med Heng Samrin, Phnom Penh, 2 december 1991. Vid en andra intervju frågade jag Samrin om Pol Pot bara talat om att döda vietnamesiska soldater eller om att man skulle döda civila också. Han svarade, "Allihop, varenda en. Både soldater och civila. Varje khmer skulle döda 30 vietnameser. Det sade Pol Pot själv tydligt. Det är säkert att han inte bara talade om soldater." (Phnom Penh, 7 december 1992). Den 10 maj 1978 kom radion i Phnom Penh med bekräftelser på detta. Se nedan.

⁴ CIA, Foreign Broadcast Information Service (FBIS), 9 januari 1978, sid. H10, Radio Phnom Penh 7 januari 1978.

⁵ Den 7 januari fördömde radion i Phnom Penh "expansionisterna och annekcionistaerna och den förrädiska klicken", FBIS, 9 januari 1978, sid. H12; en annan radioutsändning den 27 januari talade om "klicken av anhängare" till Hanoi; FBIS, 30 januari 1978, sid. H12-13 (FBIS använde översättningen "stödklick"); innebörden var kambodjaner oppositionella mot Demokratiska Kampuchéa: i FBIS, 2 februari 1978, sid. H1-2, i Radio Phnom Penh, 31 januari, skilde man mellan det uttrycket och "stora imperialistmakter" (sovjetblocket), som stödde Hanoi.

⁶ FBIS, 5 januari 1978, sid. H7, Radio Phnom Penh, 4 januari 1978.

⁷ Pol Pots tal på "Kampuchéas revolutionära armés tioårsdag", FBIS, 19 januari 1978, sid. H3, Phnom Penh Radio, 17 januari 1978.

⁸ FBIS, 30 januari 1978, sid. H7, Radio Phnom Penh, 21 januari 1978.

⁹ T Carney påpekar att Demokratiska Kampuchéas "fruktan för Vietnams planer" sedan 1975 "förstärkts av upprepade uttalanden från Hanoi om att en 'speciell relation' rådde mellan Kambodja och Vietnam, trots att Kambodja vid upprepade tillfällen förklarat att man motsatte sig alla former av regional gruppering" (Jackson, *Cambodia 1975-1978: Rendezvous with Death*, sid. 96). Den sortens formulering är inte nödvändigtvis liktydig med dominans. För att ta en jämförelse, Storbritannien och Irland erkänner gemensamt "de särskilda band och det unika förhållande som råder mellan folken i Storbritannien och Irland". *New York Times*, "The Call for Peace in Ulster", 16 december 1993.

¹⁰ FBIS, 23 januari 1978, sid. H4, Phnom Penh Radio, 22 januari 1978.

Precis som när Phnom Penh utrymdes 1975 förberedde sig centrum för krig genom att rensa sårbara områden på sin befolkning. Tusentals personer från Kirivong vid gränsen i sydvästra zonen evakuerades norrut till Tram Kak-distriktet och ända bort till Kien Svay-distriktet i region 25. Ytterligare 30 000 från Svay Rieng-provinsen i öster fördes till Kien Svay. Förhållandena där var betydligt hårdare än till och med i region 13.¹¹ Sju kustkooperativ i underdistriktet Koh Touc i Kampot tömdes i januari och februari 1978. De 37 000 invånarna där, både nyanlända och bofasta, drevs norrut till Elefantbergen i inlandet. Många av dem skulle snart dö av svält.¹²

Samtidigt fortsatte centrum sina militära expeditioner över gränsen. Den 14 mars invaderade trupper från Demokratiska Kampuchea den vietnamesiska provinsen Ha Tien och närmare 100 bönder av både vietnamesiskt och khmerursprung slaktades och sprättades upp.¹³ I en tillbakablick flera månader efteråt medgav radion i Phnom Penh oavsiktligt Kambodjas aggression, ”I mars ... var vietnameserna inte tillräckligt starka för att kunna angripa oss: i stället fortsatte vi att angripa dem.” Och ”då flera divisioner opererade på varje front var detta på intet vis något litet krig ... På grund av sitt svåra nederlag i mars klarade vietnameserna i april inte av att attackera oss igen ... Deras attack i april 1978 [sic] slogs också tillbaka ... Vi kommer med säkerhet att vinna, även om denna strid varar 700 år eller längre”.¹⁴ I juni 1978 hade 750 000 vietnameserna flytt sina hem vid gränsen och tagit sin tillflykt på andra håll i Vietnam.¹⁵

Under tiden hade företrädare för Demokratiska Kampuchea till och med vägrat att ta emot en kopia av det fredsförslag som Hanoi kommit med den 5 februari.¹⁶ Konflikten med Vietnam var nu fastlåst i Demokratiska Kampuchebas ”kontinuerliga non-stop-kamp”. I slutet av februari 1978 bestämde sig Hanoi därför i hemlighet för att Pol Pots regim måste bort.¹⁷ Huruvida Demokratiska Kampuchea skulle störtas genom inre oroligheter eller genom invasion utifrån återstod att se.

Oro i Väster

I början av 1978 sammankallades ett möte med det kampuchianska kommunistpartiet i Kompong Speu. Alla medlemmar i distriktskommittéerna i västra zonen samlades till en fjorton dagars politisk genomgång. På dagordningen stod jordbruksproduktionen, det internationella läget, det öppna kriget med Vietnam, överföringen av trupper från zonen till centrums väpnade styrkor, och stridsberedskap längs gränsen mot Vietnam.

¹¹ Författarens intervjuer med Ieng Thon, en tidigare soldat som evakuerats från Kirivong till Kien Svay i början av 1978 (Prey Piey, 16 juli 1980), och Muk Sim från Svay Rieng-provinsen, som sade att i slutet av 1977 tömdes Kompong Rou-, Chantrea- och Romduol-distrikten och invånarna skickades till ”Kandal, Kompot, Kompong Cham, Kompong Thom och Siemreap” (Svay Rieng, 16 januari 1986).

¹² Författarens intervjuer med en f d fiskare i Koh Touc, Kampot-distriktet, 29 augusti 1980. Han sade att de fördes till en tidigare militärskola i Prey Taken, där nyanlända fick en daglig ranson av välling gjord på 5 burkar ris för 45 personer, medan de bofasta fick risransoner. Hans barn dog av svält i Prey Taken och han såg många andra döda i Koh Sla.

¹³ ”Vietnameser ’massakrerade av khmerer’” – *Age* (Melbourne), 3 april 1978, rapporterar att 80-100 civila dödats; *FEER*, 31 mars 1978, sid. 12. Regeringsföreträdare talade om 72 döda eller sårade. Chandas foto på omslaget, *FEER*, 21 april 1978, och *Brother Enemy*, sid. 223-224, beskriver platsen.

¹⁴ BBC SWB, FE/5813/A3/1-2, 15 maj 1978, citerar Phnom Penh Radio, 10 maj 1978. Detta stärker Hanois anklagelse om att mellan den 22 april och den 30 april 1978 gick 16 bataljoner från Demokratiska Kampuchea 16 kilometer in i Vietnam och massakrerade ”ett stort antal civila” och brände ner 3 600 hus (*Kampuchea Dossier*, II, sid. 104).

¹⁵ FN:s flyktingkommissarie, Genève, 9 juni 1978; *FEER*, 23 juni 1978, sid. 7. Denna siffra bekräftades senare; se ”350 000 Flee to Vietnam: UN”, *Age* (Melbourne), 2 november 1978.

¹⁶ G Evans och K Rowley, *Red Brotherhood at War: Vietnam, Cambodia and Laos Since 1975*, London, Verso, rev. utgåva, 1990, sid. 106-107; N Chanda, *FEER*, 17 februari 1978, och *Brother Enemy*, sid. 216.

¹⁷ N Chanda, ”Timetable for a Takeover”, *FEER*, 23 februari 1979, sid. 33; *Brother Enemy*, sid. 216-217.

Det första viktigare talet hölls av partisekreteraren i västzonen, Chou Chet. Under en halvtimme talade han till kadrerna om ekonomiskt uppbygge. Chai, en representant från Toek Pho-distriktet som var med på mötet, erinrar sig att Chet mest uppehöll sig vid hur man skulle "få folk att arbeta hårt för att lösa sina livsvillkor, om att bygga hus åt dem, ett åt varje familj". Chet nämnde gränskriget bara helt kort och sade "Vietnam har gått in på khmerterritorium. Vi landsmän måste därför noggrant försvara vårt territorium". Han använde begreppet "Vietnam" och inte det mer nedsättande uttrycket *yuon*. Och Chet talade inte om vietnameserna som "fiender". Chai säger: "Han bara informerade oss. Han var återhållsam".

Chets närmaste man, Sem Pal, var å andra sidan "vildsint". När det blev Pals tur att tala koncentrerade han sig på Vietnam. "Kampuchesas kadrer måste härda folket för kampen mot *yuon*-fienden, som är khmerfolkets arvfiende. Titta bara på Kampuchea Krom, Vietnam har tagit det. Därför måste vi försvara gränsen på bästa möjliga sätt. Vi måste överföra hälften av zonens trupper för att försvara gränsen." Han tillade att Vietnam och Kambodja "aldrig kommer att kunna leva i fred" och att om inte Kambodja krigade mot Vietnam, "kommer vi att sluta på samma sätt som Kampuchea Krom".

Pals uppmaningar liknade Pol Pots aggressiva instruktioner och det tal han just hade hållit i östra zonen. Även om Pal vid detta tillfälle inte gick så långt som till att propagandera för erövring av Kampuchea Krom, lade åhörarna omedelbart märke till kontrasten med Chou Chet, som "inte angripit Vietnam särskilt mycket". Chai erinrar sig, "Efteråt, under en paus, kommenterade vi detta mellan varandra. Vanligtvis var Angkar helt enat, men här talade de mot varandra ... Vi hade aldrig tidigare sett öppna meningsskiljaktigheter av det slaget."¹⁸

I början av 1978 startade också en annan dispyt i den första västdivisionens högkvarter i Longvek. Yusof, en Cham-smed, uppger att Paer Soeung och hans närmaste man, en regementschef vid namn Saron, tvistade om levnadsförhållandena i zonen. Saron hävdade att "folket i kooperativen orkar inte arbeta". Han tillade, "Vi måste låta våra trupper få äta sig mätta, inte bara välling." Soeung replikerade att det skulle inte var en "socialistisk revolution". Det skulle "försvaga" regimen. Yusof, som arbetat för Saron sedan april 1976, säger att "han älskade mig som en pappa". Privat hade Saron sagt till honom att "vi måste göra motstånd, vakna upp från denna socialism", som han beskrev som full av vedermödor. Yusof undrade hur Saron och Soeung klarade av att arbeta tillsammans i samma division.¹⁹

Dessa båda konfrontationer i västra zonen ägde rum samtidigt som centrum i februari 1978 vidtog ospecificerade åtgärder "för att förbättra disciplinen i krigsmakten".²⁰ Inte långt därpå kallade Saron Longvek befälhavare på bataljons- och kompaninivå i hans regemente till ett hemligt möte. Han sade till dem, "Hör på, vad kan vi nu tänka oss att göra? Hu Nim har blivit dödad, Hou Yuon har försvunnit. Nu är det Pol Pot som är överst. Vi kan inte överleva. Vi måste överväga hemligt arbete ... Pol Pot är en förrädare. Det går inte att arbeta med honom ... Vi måste göra oss kvitt denna Socialistiska revolution." Saron försökte hålla sina planer hemliga, men hans 22-årige livvakt, som uppsnappat en del av samtalet medan han serverade officerarna mat informerade i det tysta, informerade Yusof om vad han hört.

Flera dagar efteråt varnade Saron själv Yusof, "Så fort du hör skottlossning här, gå ner till stranden." Yusof ville veta mer: "Han sade att de tänkte ... slå till ... attackera Ta Soeung ... i

¹⁸ Författarens intervju med Chai, f d distriktsschef i kampuchianska kommunistpartiet, Kompong Chhnang, 4 september 1980.

¹⁹ Författarens intervju med Yusof, Kompong Tralach, 5 september 1980.

²⁰ "Geng Biao's Report on the Situation of the Indochinese Peninsula", *Journal of Contemporary Asia*, 11, 3, 1981, sid. 382. [Den svenska tidskriften *Kommentar* översatte och publicerade detta tal. Det ingår under rubriken "Carter och Deng enades om kriget" i artikelsamlingen [Konflikten mellan Kampuchea/Kina och Vietnam](#)]

Longvek.” Saron sade till Yusof att ta sig till floden, bort från Longvekbasen, så fort han hörde skottlossning. Attacken mot Soeungs högkvarter skulle äga rum om en vecka. Chou Chet var involverad i sammansvärjningen, sade Saron, och skulle leda upproret. Sarons regemente på 1 200 man skulle göra myteri och utnyttja att många av Soeungs trupper befann sig i region 37. Saron for iväg för ett hemligt möte med Chou Chet, antagligen för att finslipa de sista detaljerna.²¹

Först två dagar innan det utsatta datumet för upproret, läckte hemligheten ut. Saron arresterades, tillsammans med 50 av hans officerare och anhängare i första västdivisionens högkvarter. Hans trupper avväpnades och många arresterades. Vissa lyckades komma undan i skogen.²² Chou Chet arresterades den 15 mars. Hans hustru, Am Nen, CKP-sekreterare i Oudong-distriktet, infångades också och fördes iväg i en lastbil. Båda nådde Tuol Sleng 26 mars.²³

Ches rivaler, Pal och Soeung, härskade fullständigt.²⁴ Västra zonen som hade säkrats för centrum förenade sig nu med sydväst som en stödjepunkt för att ytterligare konsolidera centrums kontroll.²⁵

Resten av kapitlet

Resten av kapitlet (sid. 392-439) har ej översatts. Det handlar främst om:

1) Ett längre avsnitt om oroligheterna och uppror i östra zonen under 1978 – då bl a dess mest kände ledare So Phim avsattes och mördades (tillsammans med sin familj) och stora delar av befolkningen evakuerades från östra zonen, särskilt från gränstrakterna till Vietnam. Det var också från denna region som flera av de blivande ledarna för den vietnamstödda s k Kampuchéas Nationella Befrielsefront och senare den nya vietnamstödda regeringen (sedan Röda khmererna hade störtats) kom, bl a Heng Samrin.

2) Massakrer i nordvästra zonen under första halvåret 1978. Särskilt hårt drabbades etniska vietnameser, kineser och chamfolket (muslimer)

En del av dessa frågor behandlas ganska utförligt i det utdrag ur Philip Shorts bok *Pol Pot – The History of a Nightmare*, som kommer att publiceras på marxistarkivet.

²¹ Författarens intervju med Yusof, 1980. Vid den tiden var Chet verkligen i Kompong Chhnang-provinsen. Chat såg honom där för sista gången när Chet for genom Kompong Chhnang och tog med sig distriktstjänstemän från området till Tonle Sap för att övervaka plantering av 1 000 hektar med ris för torrperioden. Chet skulle ha åkt till Longvek för att träffa Saron före eller efter denna resa. Författarens intervju med Chai, Kompong Chhnang, 4 september 1980.

²² Författarens intervju med Yusof, Kompong Tralach, 5 september 1980.

²³ N. Chanda, personlig kommunikation, 13 oktober 1982, som citerar en person som tidigare varit bosatt i Oudong; ”Important Culprits”, s. 4-5.

²⁴ Efter arresteringen av Chou Chet, förblev enligt en CKP-insider ”befattningen som sekreterare i västra region obesatt. Efter Soeung lämnade väst i augusti 1978, stannade Ta Pal kvar.” Phak Lim, intervju med S. Heder, Sa Keo, 9 mars 1980.

²⁵ En CKP-toppledare i Sa Keo-lägre 1980 erinrade sig ”Under perioden efter 1975 var de politiskt bästa regionerna sydväst och väst. Där utfördes arbetet relativt väl, och det fanns relativt få förrädare. Centrala regionen var genomsnittlig.” Heder, intervju med Liev, Sa Keo, 9 mars 1980.

11. Slutet för Pol Pot-regimen*

Sedan juli 1978 hade Heng Samrin försökt samordna det 2.000 man starka motståndet i östra zonen. När han följde sina officerars väg norrut över huvudväg 7 mötte han Son Neat, som förde befäl över ett kompani rebeller från 4te divisionen i Memot, och Pol Saroeuns artilleri-trupper. Heng Samrin hävdar att rebellenheter på 50 man gjorde ungefär tio angrepp mot centrums styrkor under denna period, ”speciellt i Damber, vid Chup och på flodbanken vid Krauchhmar”. En gång angrep de en konvoj av Centrums lastbilar och förstörde tre och lade beslag på en, som de körde ut i skogen tills bensinen tog slut. Vid ett annat bakhåll förstörde rebeller två av regimenstridsvagnar. Rebellenheter på regional och distriktsnivå, under ledning av Mau Phok, So Nal, Ouch Bun Chhoeun och hela kommunistpartiets distriktskommitté från Tbaung Khmum (Tea Sabun, Chan Seng och Mat Ly), genomförde aktioner på andra ställen i region 21. De hade färre soldater och var sämre beväpnade och inriktade sig på gerillaangrepp i liten skala. ”Vi angrep på morgonen, sprängde deras lastbilar och flydde.” Samrin hävdar att rebellerna dödade 100 av regimenstridsvagnar i öst. Men de kunde inte försvara sig. ”Vi angrep inte deras baser och intog dem, utan angrep på vägarna och erövrade livsmedelsförråd för att äta. Det är allt. Vi tog inte över någonting eftersom våra styrkor var få och de var många.”

I början av augusti återvände Heng Samrin till området söder om huvudvägen, där hans egna enheter stred tillsammans med 200 avhoppare från centrum, 100-200 regionala trupper, och 300-400 distriktsinfanterister under befäl av Chea Sim, Chum Sambor, Sae Chum och Sar Kheng. I slutet av augusti vände Samrin norrut igen för ett rebellmöte i en gummifabrik i Memot. Huvudsyftet med detta möte var att göra upp ”en plan för att ena och skapa en front”, en formell organisation för att leda motståndet. Samrin säger att han, Pol Saroeun, Mau Phok och två andra ”gjorde förberedelser för att skapa fronten”. Men viktigare var att de då ”tog kontakt med Vietnam.”¹

Vid den här tidpunkten drevs rebellerna upp mot den vietnamesiska gränsen. Deras trupper räckte inte till för att skydda de 10.000 kambodjanska civila som gömde sig i djungeln i distriktet Ponhea Krek, söder om huvudväg 7.² Den tidigare sekreteraren för distriktet Komchay Mea, en 62 år gammal tidigare Issarak-medlem vid namn Tith Sou, valdes ut för att leda den första gruppen på 600 personer över gränsen till Vietnam. De förlorade 20 som dog när de korsade 50 meter breda minfält. När de kom fram ”slätade [Sou] över saker och ting”, och sa till vietnameserna: ”Om ni inte hjälper oss är det slut med oss.” Vietnameserna garanterade rebellerna hjälp, och Sou skickade meddelande till Heng Samrin och Chea Sim.³ Under tiden möttes Samrin och Sim ”för att skissera en plan för ett program för fronten.” I slutet av september korsade Sim gränsen med en grupp på 300 personer, huvudsakligen kadrer.⁴ En annan grupp på 700, huvudsakligen civila, angreps fyra gånger av centrums trupper på vägen över. Fyrtio personer dödades.⁵ Då gick vietnamesiska trupper in i Kambodja och eskorterade Heng Samrin och mer än ytterligare 2.000 tillbaka över gränsen. Så många som 40.000 andra som hade flytt in i Krabauskogen från distriktet Komchat Meas,

* Följande är översatt av Göran Källqvist.

¹ Författarens intervju med Heng Samrin, Phnom Penh, 7 december 1992. De andra var Chhuon och Meas.

² Författarens intervju med Chea Sim, Phnom Penh, 3 december 1991. Heng Samrin hävdar att det var ”20.000 personer i söder”, men vid den tiden befann han sig norr om huvudvägen (författarens intervju 1992).

³ Författarens intervju med Tith Sou, Prey Veng, 12 juli 1980. Enligt rapporter från många deltagare var förlusterna betydligt större, cirka 40% vid varje övergång. Vidare återopar *Kampuchea Dossier* en kolonn på 1.200 personer som försvann i sin helhet innan den nådde gränsen. ”De måste ha massakrerats allihop”, sa den gamle Tith Sou. (band 2, Hanoi: 1978, s 62-63.)

⁴ Författarens intervju med olika kadrer (1980), och Chea Sim (1991), som anger siffran ”tusentals”.

⁵ Författarens intervju med Tith Sou, 1980.

Ponhea Krek och Kanchriech följde snart efter. Chum Sambor och 100 till stannade kvar för att fortsätta strida i Krabau.

Samtidigt nådde de flesta av region 21:s rebeller norr om huvudväg 7 gränsen via Damber. De uppgick nu till omkring 3.000. Ouch Bun Chhoeun hade för sin del varit mot att kontakta vietnameserna, men Tea Sabun, som stod i kontakt med Chea Sim hade gått med på att göra det. ”Vi hade slut på ammunition, mat, medicin, kläder ... Vi sov på löv. Vi hade inga baser att dra oss tillbaka till, och vi förstod att vi aldrig kunde besegra Pol Pot ens om vi vann i öster.”⁶ Ytterligare 10.000 soldater och civila genomförde den riskfyllda gränspassagen. Mellan september och november 1978 korsade allt som allt tiotusentals kambodjaner gränsen till Vietnam.⁷ De gjorde att det totala antalet flyktingar från Demokratiska Kampuchea uppgick till en halv miljon: 400.000 i Vietnam, 100.000 i Thailand.

En av de som korsade gränsen i oktober 1978 var den 26 år gamle Bou Sopha, som 1965 hade slagit följe med sin äldre bror till munkklostret i provinsen Kompong Cham. Efter 7 år kastades han ut ur prästerskapet av Kampucheas kommunistiska parti, och installerades vid 27 års ålder i den revolutionära armén. Sopha utbildades till sjukvårdare av Chan Chhoeung, en khmerdoktor som hade studerat i Hanoi. Precis som de flesta Hanoiutbildade före detta Issarak-medlemmar arresterades Chhoeung i september 1975. När Santebal i april 1977 närmade sig Chhoeungs ”nätverk” hade Sopha flytt till Vietnam, och tillbringade påföljande år i Tay Ninh. När upproret bröt ut i maj 1978 återvände Sopha till sitt hem i Komchay Meas och tog kontakt med Chea Sim. Han fick ansvar för ett primitivt militärsjukhus i jungeln, men återvände efter en kort tid till Vietnam.⁸

Den 2 december grundades Enhetsfronten för Kampucheas nationella räddning, vid ett möte med 70 rebellkadrer och officerare nära gummiplantagen Snuol i Kratie.⁹ Heng Samrin utropades till ledare. Inom några veckor spred sig frontens inflytande i landet. En västlig underrättelsekälla lade märke till dess operationer i Kompong Cham, och kommenterade: ”Förvånande nog verkar fronten få stöd från folket.” Nayan Chanda rapporterade: ”Efter att ha drivit ut Khmer Rouge från ett område, avvecklar fronten genast det gemensamma köket och hämtar dit några munkar för att lugna folket.” I väst rapporterade thailändska underrättelsekällor om ”en del upproriska härjningar längs väg 4 mellan Kompong Som och Phnom Penh”, möjligen av Sae Phuthangs gerillatrupper som gått in över den thailändska gränsen.¹⁰ Demokratiska Kampucheas dagar var räknade.

Ännu en guidad rundresa

Det var vid denna tidpunkt som de första oberoende observatörerna från väst tilläts besöka Demokratiska Kampuchea (DK). De var Richard Dudman från *Post-Dispatch* i St Louis, Elisabeth Becker från *Washington Post*, och professor Malcolm Caldwell från Londons universitet. Dudman och Becker hade bevakat kriget i Kambodja i början på 70-talet. Caldwell var fyrtiosju år gammal, ekonomi-historiker och författare till böcker som *The Wealth of Some Nations*, och förespråkade envælde och utveckling av landsbygden som ett sätt för fattiga länder att skaffa sig mat. Han var nyfiken på DK:s självtillit till jordbruket och

⁶ Författarens intervju med Tea Sabun, Phnom Penh, 23 augusti 1980.

⁷ Heng Samrins sammanlagda siffra är 30-40.000 (intervju 1992).

⁸ Hans äldre bror Sotha, som hade studerat vid Suongklostret i 12 år och sedan begett sig till Phnom Penh och vidare till Frankrike under 4 år, återvände efter 1975 till Kambodja, och försvann. Deras yngre bror blev chaufför för So Phim 1976. Han mördades av centrums trupper vid tiden för Phims död i maj 1978, tillsammans med sin syster, en sköterska som arbetade för Phim, hennes make och deras barn, och familjens far som var bonde. Det lämnade kvar bara Sopha, hans mor och två yngre systrar. Författarens intervju med Bou Sopha, Kompong Thom, 16 oktober 1980.

⁹ Tea Sabun, intervju 1980.

¹⁰ *Far Eastern Economic Review (FEER)*, 22 december 1978, s 17-18.

ansåg att Kampuchéas kommunistiska parti (CPK) hade lett Kambodjas bönder ”till befrielse”, och han höll på att skriva en ny bok, *Kampuchea: Rationale for a Rural Policy*.¹¹

Malcolm Caldwell i Stockholm april 1978

I oktober 1978 skrev Caldwell till mig och meddelade att DK just hade erbjudit honom ett visum. Han var ”verkligen upphetsad över att resa dit”, och ”höll inne” sin bok tills han var tillbaka. Han tillade att khmerer utomlands hade bett honom ”att göra förfrågningar om en del kambodjaner som hade återvänt efter 1975. Jag är beredd att göra det, så om du kan tänka ut en lista över personer som du vill att jag ska fråga om, så var snäll och skicka mig den.”¹² Jag svarade, ”Våra vänner Lay Roget och Ou Lam, och två andra som vi inte kände så väl (Chu Vuth och Ku Kim Sru), återvände i juli 1976 från Sydney. Vi skulle gärna vilja veta hur de har det.” Jag bad också Caldwell söka information om Hou Yuon, Phouk Chhay, och jordbruksministern och ministern för gummiplantager, som jag inte gav namnen på – Non Suon och Phuong. Han gick med på det. Ingen av oss kände till att CPK:s centrum hade mördat alla åtta under de två föregående åren.¹³ Men jag föreslog att Caldwell skulle skaffa en lista, som CPK aldrig hade publicerat, över centralkommitténs medlemmar, och bad honom göra efterforskningar om mina kambodjanska släktingars öden.¹⁴

Jag skickade honom också min första tidningsartikel. Den slog fast att flyktingar från Kambodja rapporterade om ”omfattande utrensningar”, avrättningar och ”utrensningar i stor skala under hela 1977”. Ett starkt inhemskt motstånd, fortsatte artikeln, hade utlöst ”ännu mer omfattande utrensningar”. Hou Yuon, Hu Nim, Phouk Chhay och många andra hade försvunnit, och Koy Thuon hade avrättats. ”Nästan samtliga offentliga poster innehas nu av gruppen kring Pol Pot-Ieng Sary, deras fruar, eller av personer som antingen är okända för utomstående eller använder alias.” Jag hävdade att ”Pol Pot är ute efter att skaffa sig en ohotad makt-position”, i namn av ”en chauvinism som kräver kontinuerliga stora offer från folket för att

¹¹ Malcolm Caldwell, *The Wealth of Some Nations*, London: Zed, 1977; ”The Cambodian Defence”, *Guardian* (London), 6 maj 1978. *Malcolm Caldwell's Southeast Asia*, Townsville, Queensland: James Cook University, 1979, som innehåller manuskriptet om Kambodja, publicerades efter Caldwell's död, trots hans önskan att vänta med det till efter hans undersökning på plats av förhållandena i Kambodja (*New Age*, juli 1978).

¹² Malcolm Caldwell, brev till författaren, London 21 oktober 1978.

¹³ Ung Pechs lista från 1979 över 745 ”nya människor” som skickades till Tuol Sleng nämner de fyra första. S-21, ”Viktiga brottslingar”, nämner Phouk Chhay och Non Suon. Andra källor visar vad som hände med Hou Yuon och Phuong.

¹⁴ Författarens svar till M Caldwell, Melbourne 27 oktober 1978. Vi fick senare reda på att alla nio medlemmarna i min hustrus familj redan hade dödats.

bygga en mäktig stat”, samtidigt som ”många bönder och bondekadrer hade blivit förtryckta”. DK:s regim, tillade jag, ”drev på konflikten med Vietnam för att öka det inhemska stödet”.¹⁵ Caldwell var reflexmässigt sympatiskt inställd till både Phnom Penh och Hanoi, och hade ett relativt öppet sinne. Han bad att min artikel skulle publiceras tillsammans med en artikel av honom i en europeisk tidskrift, som han tog med till Kambodja.¹⁶ När han lämnade London skrev han en hård kritik mot Kinas utrikespolitik.¹⁷

När västerlänningarna anlände till Phnom Penh i början av december möttes de av två tjänstemän från utrikesministeriet, Thiounn Prasith (den fjärde brodern Thiounn) och Ok Sokun. De skrev ner gästernas speciella krav. Större delen av deras besök kan rekonstrueras utifrån hemliga rapporter som dessa tjänstemän skrev och utifrån anteckningar i Caldwells dagbok.¹⁸ Journalisterna sa att de ville träffa Pol Pot, andra CPK-ledare och Sihanouk. De bad också att få träffa Hou Yuon och Hu Nim, som Sokun felaktigt försäkrade levde och mådde bra.¹⁹ Dudman frågade om ”levnadsförhållanden” och ”anklagelserna om massakrer”. Becker hoppades ”få träffa tidigare stadsbor”. Caldwell ville undersöka förhållandena på landsbygden, gränsstridigheterna och relationerna till Vietnam, och DK:s utbildningssystem. Han frågade också, ”Hur kommer Kampuchea att komma med i de internationella handelskretsarna?” Han förutsade ”diverse andra frågor”, som han skulle ”nämna senare”.²⁰

Efter en kort tur i Phnom Penh samma dag, skrev Caldwell i sin dagbok, ”En flicka började prata med mig på engelska men slutade när våra vakter kom ikapp”. Nästa kväll anmärkte han, ”Fortfarande arbete på fabriker (som gör kläder) kvart i åtta på kvällen på söndag (och även elva på lördag kväll). Begäran att få göra besök avslås”.²¹ När han verkligen fick chansen att besöka en fabrik, fann han förhållandena ”Dickens-liknande”. Arbetsförhållanden på andra ställen i staden gav upphov till en mer kryptisk kommentar, ”Jag har sett det förgångna, och det fungerar”.²²

Besökarna inledde sedan en resa runt Kambodja med Thiounn Prasith och Ok Sokun. De reste med båt upp för Mekong. Under resans gång bestämde sig Prasith för att ”de alla” ansåg ”att folket led därför att vi bryter mot deras mänskliga rättigheter”.²³ Han fortsatte att slingra sig. Caldwell bad om namnen på förste och andre vice ordförande i det statliga presidiet – So

¹⁵ Ben Kiernan, ”Why’s Kampuchea Gone to Pot?”, *Nation Review* (Melbourne), 17 november 1978.

¹⁶ Brev till författaren från Marcia Grandon, Transnational Institute Amsterdam, 8 december 1978. Professor Gavan McCormack skrev till författaren från Melbourne 15 april 1979: ”Elisabeth Becker, som jag träffade i London, nämnde att Malcolm hade haft med sig en kopia av din artikel (förmodligen den i *Nation Review*) på planet till K[ampuchea] och rekommenderat den starkt för dem.”

¹⁷ M Caldwell, ”A Treaty That May Save Capitalism”, *Nation Review*, 1 december 1978: ”De ryska arbetarklasserna är lika långt som någonsin från... att styra sina liv, samtidigt som det nu verkar som om deras kinesiska bröder ska sluta med att utöva ’politik’... för att anpassa sig till kraven från en ’normal’ (det vill säga kapitalistisk) ekonomisk verksamhet... Dessutom... kan inte Ryssland och Kina, som är nära knutna till världens ekonomiska ordning, undvika... ekonomiska upp- och nedgångar, inflation och arbetslöshet... Arbetarna är... förlåtna om de ifrågasätter... en ’socialism’ som består av att skvätta runt lite varaktiga konsumtionsvaror från väst samtidigt som de förnekas frukterna av medborgerliga och samhällsliga rättigheter som deras motsvarighet i arbetarrörelsen i väst åtnjuter.”

¹⁸ Jag vill tacka Lyn Caldwell för att jag fått tillåtelse att läsa Caldwells dagbok om sitt besök i Demokratiska Kampuchea, och även en anonym kambodjan för Demokratiska Kampuchesas rapporter. Se Även R Dudman, ”Cambodia: A Land in Turmoil”, *St Louis Post-Dispatch*, 15 januari 1979, och E Becker, *When the War Was Over*, New York 1986, s 407-36, 447-8.

¹⁹ Dudman, ”A Land in Turmoil”, s 7B.

²⁰ ”Bang cheati courup snaeha” (”Till broder med respekt och tillgivenhet”), undertecknat ”Kon och Mut, 8[sic]-12-78”, tvåsidig rapport till Ieng Sary(?).

²¹ Caldwells dagbok, maskinskriven, s 1, 16.

²² Dudman, ”A Land in Turmoil”, s 6B, 7B.

²³ *Sekkedei reaykar ompi toussenakecc sastrachar angkleh ning neak kasaet amerik* (”Rapport om den engelska professors och de amerikanska journalisternas resa”), 18 december 1978, s 1.

Phim och Ros Nhim (som båda var döda sedan i juni). Han noterade Prasiths svar, "TP måste fundera på [dem] men kommer att ta reda på det". När Becker bad att få träffa justitieministern (Kang Chap, som hade arresterats i augusti), skrev Caldwell i sin dagbok, "TP vänder sig till OS och de pratar och skrattar. TP vet inte."²⁴ De reste med bil från Kompong Cham. Dudman rapporterade, "Längs vägen hade vår Mercedes-Benz minst en bil på varje sida. När vi gick igenom en fabrik, eller risfält, eller tempelruiner, gick två vakter i kaki-kläder med pistoler under sina löst hängande skjortor åt sidorna och täckte våra flanker." Först körde de österut längs huvudväg 7 till Krek. De reste djupt in i östra zonen, scen för de värsta massakrerna i DK, som pågick medan de reste igenom området. Journalisterna frågade återigen om det statliga presidiets förste vice ordförande (So Phim), och möttes än en gång av tystnad.²⁵ Prasith begränsade resan till huvudvägen, och hindrade besökarna från att upptäcka eller rapportera den fortsatta slakten i zonens inre. Men västerlänningarna hade läst många redogörelser om tvångsarbete, om kambodjaner som hade vakter medan de arbetade på fälten. Caldwell grubblade i sin dagbok över att "arbetstakten inte verkar skilja sig från normen i sydostasien", och tillade senare, "Jag slås fortfarande av det makliga tempot." Men han undrade ofta om scenerna var "spontana eller iscensatta", och fördömde en som en "charad" och höll utkik efter terrorns mekanismer. "Nog finns här beväpnade vakter alltid", skrev han under resan i öst, och längre fram, "Grupper som skördar (Inga beväpnade vakter?)." Senare anmärkte han att Becker "hade tänkt ta ett foto av en hydda när vår uppmärksamhet riktades åt ett annat håll. Kadrer tog chans[en] att vifta några beväpnade soldater ur sikte."²⁶

När gruppen kom fram till Siemreap misstänkte Caldwell att "de inte har mycket att visa oss i form av utvecklingsprojekt". Men han vägrade att betrakta DK som "civilisationens död". Han ansåg att mycket var oförändrat, "och där förändringar är på väg är man noga med att de nya sakerna ska vara *kambodjanska*".²⁷ Men samtidigt som han hyllade DK:s nationalism var han betryckt över kriget med Vietnam, en känsla som knappast gjorde hans värdfolk glada.²⁸ Han kallade DK:s påstående att de vietnamesiska soldaterna stred kedjade vid sina vapen för "en gammal anekdot".²⁹ Och när deras guide, i samband med en ordväxling angående stängningen av de buddhistiska templen, hävdade, "Vi bevarar pagoderna", så påminde Caldwell honom om "en som hade omvandlats till risförråd". Nästa dag medgav Prasith att det fanns kvar "våldigt få" munkar. Caldwell noterade att han undvek diskussioner om att de med våld hade blivit avsatta från sina ämbeten: Prasith "vet inte om de fortfarande bär saffransgult, men säger att 'det är deras sedvänja'." Samma kväll skrev Caldwell, "Ljuset börjar falla. De håller oss tätt samman nu. Om en hamnar efter eller går åt sidan, dyker en 'guide' eller en av flickorna upp bakom en och ber en artig att komma tillbaka." Nästa dag, i

²⁴ Caldwell's dagbok, s 36, 32.

²⁵ Dudman, "A Land in Turmoil", s 2B, 7B.

²⁶ Caldwell's dagbok, s 41-42, 51, 62, 69. Caldwell's beteckning "charad" finns i Dudman, s 6B.

²⁷ Caldwell's dagbok, s 76, 67. Ytterligare bevis för Caldwell's ambivalenta syn på DK finns i Dudman, s 2B, 3B, 6B, och Chanda, *FEER*, 5 januari 1979, s 11.

²⁸ I "China and Indochina", ett föredrag som Caldwell höll vid Transnational Institute 29 oktober 1978, hoppades han på "ett slut på striderna" och "nedtrappning" mellan Kambodja och Vietnam. "Båda... uppvisar en intensiv nationalism, som har sina rötter i deras långvariga överkänsliga historia... Vietnameserna och kampucheanerna samarbetade intimt under den anti-imperialistiska kampen, och det är fel att påstå att det finns långvariga etniska motsättningar, även om de senaste årens historia har lett till potentiellt farliga sprickor som det kommer att bli svårt att stänga igen och läka... Konsekvenserna har... blivit skadliga för tredje världens befrielsekamp i stort... tvingats välja i frågor som inte har någon direkt betydelse för deras egna problem... I centrum för motsättningarna mellan Kampuchea och Vietnam ligger interna frågor – i synnerhet frågor om oljan utanför kusten och hur Mekong-flodens vatten ska användas... Det är svårt att vara optimistisk... Men de akuta ekonomiska uppgifter de står inför, och utnötningskriget längs gränsen, kan gynna att parterna faktiskt underförstått undviker varandra." Caldwell förutsade också USA:s kommande allians till förmån för Demokratiska Kampuchea (8-sidig utskrift, s 3, 6-7.).

²⁹ Dudman, "A Land in Turmoil", s 3B.

Battambang, ”undvek” man återigen frågan, ”Vad hände med pagoden?”³⁰ Prasith kallade buddhismen en ”reaktionär tro”, en kategori som var förbjuden i DK:s konstitution.³¹

Dudman anmärker att de tre besökarna ”gjorde ihärdiga och ganska formella framstötningar om att få se fler hem och tala med invånarna”.³² Prasith rapporterade till Phnom Penh att de ville träffa stadsinvånare som hade deporterats. ”Jag lät dem träffa en i kooperativet Prae Someas, men de var ändå inte nöjda och krävde att få träffa en till och de ville själv välja ut personen. Vi klargjorde att de var amerikaner och att de amerikanska imperialisterna hade massakrerat väldigt många kampucheanska människor. Därför är det kampucheanska folket fortfarande mycket arga på de amerikanska imperialisterna. De upphörde med sina krav.” Caldwell skrev i sin dagbok om ”f d kontorister etc från Phnom Penh. Jag är mer än övertygad om att de betraktar lant[arbete?] som olidlig tortyr. Den andra sidan av myntet är att i Phnom Penh åt de.”³³ Han sa till Dudman, ”jag undrar om kadrerna inte är oroliga för sin egen säkerhet om de rör sig bland folket”.³⁴

Besökarna bad ännu en gång om ”att få träffa människor som hade lämnat Phnom Penh”, och även ”studenter som kom från Australien och USA”. Dessa återvändare hade tagits om hand av Prasiths ministerium. Han visste att de flesta var döda, och krävde namn, kanske i förhoppningen om att triumferande kunna skaka fram en överlevare. Caldwell backade försiktigt. Prasith rapporterade misstänksamt till sin överordnade, ”De säger att de inte känner till namnen på dessa studenter.” Caldwell frågade verkligen om Chau Seng, en känd kambodjansk vänsterman från Frankrike, och Phouk Chhay.³⁵ Prasith måste ha känt till att båda dessa hade mördats 1977. Han rapporterade, ”Den engelska professorn är en person som är mycket sympatiskt inställd till oss. Han vill veta och förstå mycket. Men han har ingen fast ståndpunkt. Och när han är med de amerikanska journalisterna påverkas han mycket av dem också.” Och de var ”helt klart tjänstefolk till den amerikanska regeringen och CIA”. Prasith trodde att de tre nu var överens om att ”vårt system är starkt”, men han var också rädd för att ”denna grupp fortfarande inte är klar över de mänskliga rättigheterna. Enligt min uppfattning kommer gruppen att ha svårt att bli klar över denna fråga. Oavsett på vilket sätt vi försöker förklara den, så vägrar de förstå.” Än värre, ”de vill inte avslöja syftet med sitt besök. Vi måste vara mycket försiktiga, med fortsatt hög revolutionär vaksamhet.”³⁶ Den näst sista dagen på deras resa besökte utlänningarna Leay Bo, ett modellkooperativ i Moks hemprovins i sydvästra zonen. Senare skrev Becker, ”Vårt besök flöt utan problem från början till slut. Allt var oklanderligt. De enskilda hyddorna på pålar var möblerade med fräscha halmmattor, bomullskuddar, och rejäla möbler... Kooperativet var en utställning av regimen.”³⁷ Förvisso passerade några barn i trasor sällskapet. Caldwell tog flera foton av dem.³⁸

³⁰ Caldwell's dagbok, s 63, 72, 94.

³¹ Becker, *When the War Was Over*, s 429. Konstitutionen finns återgiven i Ponchaud, *Cambodia Year Zero*, s 225.

³² Dudman, ”A Land in Turmoil”, s 2B.

³³ ”Sekkedei reaykar”, s 2, Caldwell's dagbok, s 95.

³⁴ Dudman, ”A Land in Turmoil”, s 2B.

³⁵ ”Sekkedei reaykar”, s 3. Chau Seng hade arresterats 18 november 1977 (”Viktiga brottslingar”, s 15.). Phouk Chhay döddes 6 juli 1977 (*New Statesman*, 2 maj 1980, s 669).

³⁶ ”Sekkedei reaykar”, s 4-5. Prasith använde den oförskämda beteckningen *via* på sina gäster. Tidigare samma år hade Y Phandara hört Ieng Sary anmärka att ”utlänningar som vill besöka vårt land ibland kommer hit för att spionera.” *Retour à Phnom Penh*, s 268.

³⁷ Becker, *When the War Was Over*, s 428-29.

³⁸ Författarens intervjuer med två vittnen, Leay Bo, 16 juli 1980. De två identifierade Caldwell med hjälp av hans skägg och sa att han kom tillsammans med två andra, inklusive en kvinna (Becker). Dudman hade inget skägg.

Dudman och Becker hade fått audiens till Pol Pot 22 december, eftermiddagen innan deras plan skulle lämna Kambodja till Beijing. Under en timma undervisade han dem om vietnameserna, skrev Becker, ”och sade saker som lät vansinniga”. Hanoi hade ”kysst [Moskvas] fötter” och ”vill stödja sig på det internationellt expansionistiska Sovjetunionen och Warszawa-pakten. Men om de vill skicka sin armé för att invadera Kampuchea måste de skicka dem lång väg och transportera allt de behöver, för det finns ingenting i Vietnam.” Som Becker senare skrev, kom dessa ord från en som ”utan att vi och resten av världen visste om det, hade övervakat avrättningar av tiotusentals kambodjaner”.³⁹

Det var Caldwell's tur omedelbart efter journalisterna. Han har inte skrivit något i sin dagbok om vad som hände under hans ensamma intervju med Pol Pot. Enligt Pol Pots översättare Ngo Pen var mötet ”vänskapligt”, och behandlade ”jordbruk och ekonomiska frågor.”⁴⁰ Men det står klart både att Pots främsta bekymmer var Vietnam, och att Caldwell inte delade hans syn på kriget.⁴¹ Det är inte känt om Caldwell tog upp frågan eller frågade om de mördade kambodjanerna på sin lista. Det är troligt att Pol Pot kände till att Caldwell redan hade frågat om Chau Seng och Phouk Chhay. Men om gästen väckte hans missnöje ännu mer, så är det osannolikt att den normalt eleganta Pot skulle ha visat någon ilska.⁴²

Senare samma kväll återvände Caldwell till gästhuset där de tre utlänningarna bodde, och försäkrade de andra att han fortfarande var vänligt inställd till revolutionen.⁴³ De var mindre sympatiskt inställda. Dudman, som kallade Kambodja ”ett enda jättelikt arbetsläger”, berömde DK för ”ett av världens största bostadsprogram”. Även Becker skulle inom kort skriva, ”Jag är tvungen att dra slutsatsen att det ekonomiska systemet verkar fungera”, även om ”de mänskliga och kulturella kostnaderna har varit enorma”.⁴⁴ De tre drog sig tillbaka till sina rum innan elva på kvällen.

Ytterligare ett mord

Klockan fem i ett på natten, enligt Dudman, ”skingrades tystnaden i den nästan helt övergivna staden av pistolskott”. En revolverman hade störtat in genom bakdörren till det tysta gästhuset och skadskjutit två tjänare. Becker hade väckts av skottlossningen och öppnade dörren från sitt rum och upptäckte en man i svart t-shirt och mössa med pistol och maskingevär och ett ammunitionsbälte. Han siktade mot henne. Hon skrek Nej, ”Låt bli!” och flydde in i sitt rum. Revolvermannen varken sköt eller följde efter henne, utan gick uppför trapporna till andra våningen. Där hade Dudman också väckts upp av skotten. Från sitt fönster hade han sett ”skuggfigurer som sprang fram och tillbaka utanför trädgårdsmuren”. Han gick ut i korridoren och stötte på revolvermannen, som ”verkade göra tecken åt mig att gå ur vägen”, för att sedan försvinna. Från balkongen på framsidan såg Dudman ”flera figurer, uppenbarligen vakter, varav åtminstone en hade pistol”. Han gick till Caldwell's rum. Männen överlade och bestämde sig för att vänta på sina mörka rum. När Dudman gick över korridoren kom revolvermannen tillbaka och avlossade sin pistol från ungefär sex meter. Skottet missade. Journalisten

³⁹ Becker, *When the War Was Over*, s 431-32.

⁴⁰ Chandler, *Brother Number One*, s 230.

⁴¹ Som Becker senare framställde det, ”tog [Caldwell] regelbundet parti för Khmer Rouge under diskussionerna, och accepterade deras revolution på teoretisk om än inte mänsklig grund. Samtidigt vägrade han att diskutera Vietnam och han viftade undan Khmer Rouges antydningar att han öppet stödde Kambodja.” (*FEER*, 16 april 1982, s 20.

⁴² ”Inte en enda gång under sitt våldsamma angrepp mot Vietnam och Sovjetunionen höjde Pol Pot rösten eller slog näven mot armstödet. Som mest nickade han lätt eller viftade på sin smakfulla hand för att betona något.” (Becker, *When the War Was Over*, s 431.)

⁴³ Dudman säger att ”Caldwell förblev välvilligt inställd till den kambodjanska revolutionen, utan att vara blind för dess avvigsidor”, marxist ”men också en skeptisk och lyhörd kritiker.” (”A Land in Turmoil”, s 6B, 2B.)

⁴⁴ Becker, *When the War Was Over*, s 433, och *Australian*, 30-31 december 1978. Dudman, ”A Land in Turmoil”, s 3B. Se även Dudman, ”Pol Pot: Brutal, Yes, But No Mass Murderer”, *New York Times*, 17 augusti 1990.

rusade in på sitt rum, låste dörren och gömde sig bakom väggen. ”Ytterligare två skott avlossades genom trädörren. Efter en kort stund hördes ytterligare tre eller fyra skott.” Malcolm Caldwell hade skjutits i låren och kroppen och låg död på golvet i sitt rum. Hans angripare var också skjuten, ”och låg raklång över tröskeln in till rummet” med sina vapen bredvid sig. Från sitt eget rum noterade Dudman att ”det tog 90 minuter innan regerings-soldater kom till området och säkrade huset”. De meddelade Prasith, men det tog ytterligare sjuttiofem minuter innan han anlände, klockan kvart i fyra på morgonen. Han berättade för Dudman att inkräktaren hade skjutit sig själv efter att han hade dödat Caldwell och att ytterligare en revolverman hade fångats och en tredje hade undkommit.⁴⁵ Vad hade egentligen hänt?

En av angriparna fortsatte strax därefter berättelsen, i en hemlig rapport till Santebal.⁴⁶ Sista sidan i detta dokument börjar. ”Sedan kom vi två, Thieun och jag, till Lins hus på motorcykel. När vi kom fram till huset såg jag Poeurn och Khon... Poeurn frågade Thieun, ‘Vad gör vi nu?’ Thieun svarade, ‘Vi gör så här. Vi handlar som Poeurn sagt.’ Först gick vi två, och Thuak, Chhuath och Sambath, till usle Ruth och beordrade honom att skjuta besökaren eftersom partiets plan var att döda honom.” De väckte Ruths ilska mot några unga kvinnliga arbetare i gästhuset. Han gick dit och sköt mot dem först, och skadade två av dem.⁴⁷ Dokumentet beskriver det första angreppet och Ruths möten med Becker och Dudman, och fortsätter, ”Sedan vaknade den engelske gästen. Han öppnade dörren och kom ut och såg usle Ruth och stängde dörren igen. Usle Ruth sprang dit och försökte slå sig igenom dörren, men den gick inte upp. Han sköt sönder låset och sköt sedan ihjäl gästen. Chhuath fick Sameth att kliva fram och skjuta ihjäl usle Ruth.”

Mördaren avslöjade aldrig vem som hade givit honom hans order. Santebal arresterade Poeurn och övriga medlemmar i mordpatrullen. Efter att ha tvingats ”erkänna” att de utfört dådet ”för att krossa partiets politik”, avrättades även dessa.⁴⁸ Inga vittnen överlevde. Particentrum skyllde offentligt på Hanoi, men Poeurns och de andras ”bekännelser” under de följande två veckorna visar att Santebal aldrig misstänkte Vietnam.⁴⁹ Mest troligt ville de dölja sina spår och spåren efter deras överordnade, Pol Pot.⁵⁰

⁴⁵ Dudman, *A Land in Turmoil*, s 2 B.

⁴⁶ Detta dokument utgör den sista och enda bevarade sidan i en handskriven, osignerad och odaterad rapport (eller bekännelse?) från en medlem i mordpatrullen. Wilfred Burchett fotograferade sidan i Phnom Penh i början av 1979, och har vänligt nog givit mig tillgång till en kopia. Hans redogörelse och något felaktiga översättning finns i *Nation Review* (Melbourne), 2 augusti 1979. Originallet fanns på Tuol Sleng-museet, men avlägsnades av en kvinna i museets personal, som sedan hoppade av till Thailand (författarens intervju med Ung Pech, Tuol Sleng, 8 juli 1980). Det har inte dykt upp igen men S Heder anser att dokumentet är autentiskt.

⁴⁷ Dudman, *A Land in Turmoil*, s 2 B.

⁴⁸ ”Angående historien om usle Peouns förräderi från och med slutet av 1977”, 5 januari 1979, och ”Svar från usle Chhan”, S-21 dokument som återges i E Becker, ”Murder with a Twist”, *FEER*, 16 april 1982, s 20-21.

⁴⁹ Dudman, *A Land in Turmoil*, s 2 B. Becker, *FEER*, 16 april 1982, säger att bekännelserna ”verkar utesluta att Vietnam hade någon del i mordet på Caldwell... I sin privata skräckvärld släppte Khmer Rouge svepskålet att vietnameserna var skyldiga.” Se även Kiernan, *FEER*, 7 maj 1982.

⁵⁰ S Heder tror inte att Pol Pot var ansvarig för mordet på Caldwell. Han tror att Son Sen, som han beskriver som ”oliktänkande” (tillsammans med Mok, Pauk och Deuch! [se tidigare not]), kan ha beordrat mordet för att generera Pot. Poeurn och de andra skyller i sina ”bekännelser” på Son Sens släkting Ny Kon (*FEER*, 16 april 1982), och det är möjligt att Santebal förberedde ett mål mot Sen, men Heder har inte lagt fram några bevis för Sens oliktänkande. Sen var nära allierad till Pol Pot från 1950 och åtminstone till 1992. Se *Asiaweek*, 31 mars 1995. [För att ytterligare komplicera till den gåtfulla historien så hävdar Philip Short – som skrivit en biografi över Pol Pot – att Pol Pot 1990 själv berättat att han trodde att Dudman, som han antog var CIA-agent, hade mördat Caldwell för att misskreditera Kampuchea-regimen. – Red]

Ännu en evakuering

Den 21 december krävde Vietnams försvarsminister Vo Nguyen Giap ”en överväldigande styrka för att utplåna fienden”. Fyra dagar senare inledde Hanoi en massiv invasion av Kambodja från öster. Deras strategi, ”Blommade lotus”, hade utarbetats av Vietnams överbefälhavare, general Van Tien Dung, och innebar att ”slå oväntat mot centrum och slå ut fiendens ledning där, och sedan sprida ut sig i solfjädersform för att utplåna posteringarna i periferin”. 150.000 vietnamesiska soldater och 15.000 kambodjanska upprorsmakare stormade över gränsen med ”förödande” flygunderstöd, med 40-50 dagliga angrepp bara i Kratieområdet. Den 30 december intog de staden Kratie och hotade att dela Kambodja i två halvor.⁵¹ Samma dag evakuerade tre stora båtar tusentals kinesiska rådgivare från Kompong Som.⁵²

Men de vietnamesiska framryckningarna längre söderut skar snart av flyktvägen. Den 1 januari skakade fönstren i det hus där Sihanouk levde i husarrest av dundret från kanoner. Påföljande dag korsade en enhet med vietnamesiska specialtrupper i gummiflottor Mekongfloden och trängde in i Phnom Penh för att försöka kidnappa eller rädda honom, men de utplånades.⁵³ Demokratiska Kampuchea tillrådde omedelbart de utlännningar som var kvar i Phnom Penh att ”tillfälligt” lämna staden med bil eller järnväg till Battambang. En del kineser tog färja uppför floden till Siemreap. Även Sihanouk flyttades till nordväst. Pol Pot kanske hoppades hålla den regionen. Men den 3 januari föll Stung Treng i nordost, och vietnamesiska trupper trängde fram mot den thailändska gränsen. Den 5 januari lämnade Beijings ambassadör, Sun Hao, och 27 anställda huvudstaden med bil till Thailand. Mer än 600 kinesiska anställda korsade gränsen vid Aranyaprathet den 8 januari.⁵⁴ Den 5 januari lämnade även Ieng Sary Phnom Penh med en lastbilskonvoj och två jeepar beväpnade med maskingevär, och begav sig mot Auralberget i bergskedjan Cardamom i väster. Han nådde fram till Kompong Speu kl 10 på förmiddagen, och stannade och åt hos Sem Pal i Chou Chets tidigare högkvarter. Sary instruerade Pal att utrymma regionen ”och träffas vid Auralberget”. Men vietnameserna förflyttade sig för snabbt. Ieng Sary återvände till Phnom Penh för att resa med tåg åt nordväst. Klockan ett på eftermiddagen den 7 januari bombade vietnamesiska flygplan staden Kompong Speu, ett enormt ammunitionsupplag. Staden förstördes helt och hållet i ett muller av efterföljande explosioner.⁵⁵

Under tiden hade Sihanouk den 5 januari förts tillbaka till Phnom Penh för att flygas ut till Kina. Pol Pot bad honom ta Demokratiska Kampucheas fall till FN, och prinsen gick med på det. Han lämnade med det sista planet som lämnade huvudstaden, på eftermiddagen den 6 januari.⁵⁶ Phnom Penh omringades av nästan fem vietnamesiska divisioner. Den dagen var årsdagen för den ”stora segern” över det vietnamesiska anfallet ett år tidigare. I textilfabriken T-7 i huvudstaden förbereddes en festival. Ankor, kycklingar, grisar och kor slaktades för att fira tilldragelsen, även om en arbetare erinrar sig att han ”inte vågade fråga vad det var till”. Ris serverades, men festen avbröts snart.⁵⁷ Arbetarna beordrades plötsligt att samlas vid Phnom Penhs järnvägsstation för att omedelbart evakueras. Precis som 1978 tömde Kampucheas kommunistiska parti staden för att förvägra fienden ett mål.⁵⁸

⁵¹ N. Chanda, *FEER*, 22 december 1978, s 18, och 19 januari 1979, s 11.

⁵² Frances L. Starner, ”Who Killed Malcolm 'C'?”, opublicerad artikel, Thailand, januari 1979, s 6; Kina hade 15.000 rådgivare i Demokratiska Kampuchea (*Bangkok Post*, 1 maj 1979). Chanda, *FEER*, 22 december 1978, s 18, rapporterade att ”i medeltal sex kinesiska fraktfartyg i månaden” fortfarande anlände till Kompong Som.

⁵³ Chandler, *Brother Number One*, s 163.

⁵⁴ Chanda, *FEER*, 19 januari 1979, S 10-11; Starner, ”Who Killed Malcolm 'C'?”, s 4, 6.

⁵⁵ Författarens intervjuer, Samrong Tong, 12 september 1980.

⁵⁶ Chandler, *Brother Number One*, s 164.

⁵⁷ Författarens intervju med Ton Bti, Toul, 4 november 1979.

⁵⁸ ”Avresorna framställdes som en gerillataktik för att avskräcka vietnameserna från att bomba huvudstaden.” Picq, *Au-delà du ciel*, s 151.

Av de 1.000 kambodjaner som hade återvänt till Demokratiska Kampuchea överlevde lite mer än 200.⁵⁹ Klockan 6 på eftermiddagen fördes Yim Nolla, hans hustru Hing Sopanya och huvuddelen av de andra till järnvägsstationen, som befann sig i kaos. Tågen fylldes snabbt med kadrer, soldater och arbetare. Återvändarna fick vänta fram till 10 på kvällen, och fördes sedan tillbaka till sitt läger med lastbilar. Deras överordnade sa till dem att vara klara igen i gryningen.⁶⁰ Tidigt den 7 januari pressades hundratals av regimen tjänstemän, återvändare och skadade in i järnvägsvagnar, under Ieng Sarys överinseende. Y Phandara var en av dem: "Ieng Sary väntade till sista minuten innan han gav order om avresa. Han hoppades att armén skulle lyckas hålla tillbaka vietnameserna. Han tog beslutet när han fick höra att de sistnämnda hade nått 5 kilometer från stadens centrum." Tåget lämnade plattformen före klockan 9 på förmiddagen. Strax efteråt tittade Phandara uppåt och såg "två helikoptrar som kom från Phnom Penh och flög åt samma håll." De försvann över horisonten och tog Pol Pot och hans medhjälpare till Thailand. De första vietnamesiska trupperna gick in i staden klockan 9:30. En halvtimme senare dundrade stridsvagnar fram på gatorna.⁶¹ Nolla och Sopanyas tåg lyckades ändå köra iväg klockan 10:30, och förde invalider, patienter från sjukhus, soldater och barn västerut. När tåget passerade genom Pochentong hörde de skottlossning bakom sig.⁶² Klockan 11 på förmiddagen var Phnom Penh i vietnamesiska händer.

Några minuter senare slank Pol Pots brorson Hong genom nätet på motorcykel. En lastbil med fler kadrer från utrikesministeriet och utrustning kom iväg en halvtimme senare.⁶³ Men den sista att lämna staden var troligen Deuch, Santebals chef. Han var fortfarande kvar i Tuol Sleng klockan tolv, en timma efter att staden fallit. Deuch hade byggt upp ett så stort arkiv med fängelsedokument och "bekännelser" att han inte lyckades förstöra särskilt mycket av det. Han lämnade efter sig hundratusentals sidor vittnesmål om sin verksamhet sedan 1974. Han såg däremot till att flera överlevande fångar avrättades, en del av dem kedjade till sina sängar. Deuch lyckades precis undgå att fångas. Nästa dag hade han inte kommit längre än till ett annat fängelse, Prey Sot som låg 5 kilometer bort. Han styrde kosan mot Cardamom och nådde i maj fram till Thailand.⁶⁴

Vietnamesiska stridsvagnar körde snabbt över norra Kambodja mot den thailändska gränsen och bröt igenom Soeungs linjer vid Siemreap, och dödade den västra zonens tidigare ledare i strid.⁶⁵ De överföll sedan Ieng Sarys tåg i bakhåll vid en bro norr om Battambang, men Sary hade i hemlighet stigit av strax dessförinnan.⁶⁶ Det väntade dock fler problem. Så tidigt som den 24 december hade befälhavaren vid ett tvångsarbetsläger nära den thailändska gränsen skickat ut 1.000 överlevande arbetare ut i djungeln. Han rådde dem att "gömma sig", eftersom det snart skulle bli "hårda strider" i området.⁶⁷ Detta hade startat en ny motståndsvåg mot centrum i nordväst. Ännu ett tåg med personal från regimen nådde gränsdistriktet Bavel, där de planerade att upprätta en bas, men vietnamesiska trupper nådde ikapp dem. Regimtjänstemän som flytt till Samlaut, platsen för Khmer Rouges första uppror 1967, klev ur sina lastbilar

⁵⁹ Vandy Kaon skriver att 85 av 1.000 överlevde. ("Rapport d'enquête sur les crimes commis par la clique Pol Pot-Ieng Sary a l'encontre de la population Phnompenhoise", *People's Republic of Kampuchea, People's Revolutionary Tribunal Held in Phnom Penh for the Trial of the Genocide Crime of the Pol Pot-Ieng Sary Clique*, augusti 1979, Dokument nr 2.4.01, 28 sidor, på s. 21.) Y Phandara, *Retour à Phnom Penh*, skriver att lite mer än 200 av 1.700 som hade återvänt från utlandet överlevde (s 163-64).

⁶⁰ Författarens intervju med Yim Nolla och Hing Sopanya, *Creteil*, 14 november 1979.

⁶¹ Y Phandara, *Retour à Phnom Penh*, s 186, 222; Chandler, *Brother Number One*, s 164.

⁶² Författarens intervju med Nolla och Sopanya, 1979.

⁶³ Picq, *Au-delà du ciel*, s 153.

⁶⁴ Författarens intervju med Ung Pech, Tuol Sleng, 7 september 1980; Heders intervju med Chap Lonh, Chanthaburi, 12 mars 1980.

⁶⁵ S. Heders intervju med Phak Lim, Sakeo, 8 mars 1980.

⁶⁶ Y Phandara, *Retour à Phnom Penh*, s 228.

⁶⁷ Starner, "Who Killed Malcolm 'C'?", s 2.

för att be lokalbefolkningen om vatten. Men utan att nykomlingarna kände till det hade byborna gjort uppror mot Demokratiska Kampuchea ”så fort de kände att vietnameserna närmande sig”, och de högg kadrerna i stycken med yxor. Enheter från Demokratiska Kampuchea var ständigt på jakt efter ”banditer”, nya människor i ”stora mängder” som gjorde motstånd från gömställen i skogen och ”dödade skoningslöst”.⁶⁸ Okända gerillatrupper angrep en karavan från Demokratiska Kampuchea, och bönder plundrade en annan.⁶⁹ *Far Eastern Economic Review* rapporterade att ”hela enheter har gått över till Räddningsfronten. Det har skett spontana och sprida uppror i de norra provinserna, både bland civila och arméenheter. Andra rapporter talar om bybor som samarbetar med de nya myndigheterna under letandet efter kadrer från Khmer Rouge.”⁷⁰ Kadrer från Demokratiska Kampuchea var rädda för att överlämnas. För att förklä sig och undkomma folkets hämnd började en del i nordväst bära de blå halsdukar som offren i östra zonen bar. De verkade tro att de skulle komma undan genom att bära offrens uniform.⁷¹

Över hela Kambodja satte de retirande regimtrupperna eld på spannmålsmagasin⁷² och drev hundratusentals människor upp i bergen. En kader från Kampucheas kommunistiska parti på lägre distriktsnivå i Kirivong vid den vietnamesiska gränsen erinrar sig: ”Jag beordrades att skicka upp folk när vietnameserna kom. Jag tog oxar och vagnar [men] mötte vietnameserna som lät mig överleva. Folket kom tillbaka ner. Det fanns inget att äta där.” Men en del människor från Kirivong fick marschera genom Cardamombergen så långt som till Maung, i nordväst.⁷³ Förhållandena i bergen var bedrövliga. De tiotusentals nya deporterade hade förhindrats att ta med sig särskilt mycket mat eller stanna för att söka efter mat, och gick i början av 1979 under av svält och sjukdomar. Mok körde fram och tillbaka längs leden i en jeep och skrek åt folk att röra på sig. Laurence Picq minns: ”För de som var i bäst skick liknade marschen ett äventyr. De som var i sämst skick gick hela tiden på gränsen till total utmattning.” Tjänstemän och arbetare prioriterades före bönder. Vid en enda massaker vid Koh Kralor i Battambang slaktade regimens trupper ”tusentals” evakuerade.⁷⁴ Liknande händelser ägde rum i Cardamom. Heng, som tillbringade tre månader med trupper från Demokratiska Kampuchea i bergen, tvingades först gräva diken med sex andra kinesiska familjer. Khmer Rouge ”sa att det var skyttegravar för att strida mot vietnameserna, men jag såg med egna ögon att det var gropar för att begrava folk från östra zonen, 4 meter långa, 4 meter breda och 4 meter djupa.”⁷⁵ Trupperna tvångsinkallade också Lang, en etniskt kinesisk kvinna, till en månadslång marsch genom skogarna i Pursat och Battambang. Under de strider som åtföljde marschen, sa hon, ”samlade sig landsbygdsbefolkningen bakom de vietnamesiska linjerna och sprang med dem”.⁷⁶ Det gjorde regimens befälhavare ursinniga och massakrerna fortsatte i bergen och i de områden som Demokratiska Kampuchea ockuperade på båda sidor om den thailändska gränsen. Trupperna sa till civilbefolkningen att de efter segern över Vietnam

⁶⁸ Y Phandara, *Retour à Phnom Penh*, s 227-28, 218-19.

⁶⁹ Picq, *Au-delà du ciel*, 159, 177, 181.

⁷⁰ *FEER*, 26 januari 1979, s 10 (som återopade ”rapporter från västs underrättelsetjänster att lokalbefolkningen i vissa områden av Kambodja har hjälpt Folkrepubliken Kampuchea och de vietnamesiska trupperna”), s 13.

⁷¹ Författarens intervju med Huy Radi, Kompong Trabek, 16 januari 1986.

⁷² Exempelvis brändes en enorm rislada i Tonle Bet vid Mekongfloden i Kompong Cham ner av regimens trupper några dagar innan de vietnamesiska trupperna anlände. Omkring 50 m bred och 50 m lång och minst 6 m hög var den ”full med ris som tagits från hela östra zonen.” Författarens intervjuer med ämbetsmän från Folkrepubliken Kampuchea i Tonle Bet och Ponhea Krek, 28 juli och 6 augusti 1980.

⁷³ Författarens intervju, Kirivong, 25 augusti 1980.

⁷⁴ Y Phandara, *Retour à Phnom Penh*, s 213-4, 219; Picq, *Au-delà du ciel*, s 176.

⁷⁵ Författarens intervju med Ngoy Taing Heng, Caen, 6 oktober 1979.

⁷⁶ Författarens intervju med Lang, Chatenay-Malabry, 10 augusti 1979. För detaljer, se Kiernan, ”Vietnam and the Governments and People of Kampuchea”, *BCAS*, vol 11, nr 4, 1979, s 23-24. Langs redogörelse för tiden under Demokratiska Kampuchea finns i Kiernan och Boua, *Peasants and Politics*, s 358-62.

”bara skulle lämna kvar aska i östra zonen”.⁷⁷ I Siemreap grep regimtrupper khmerbönder och kallade dem ”vietnamesiska slavar” för att de hade tagit tillbaka sina hushållsföremål från de gemensamma köken. I en makaber omkastning av en sägen om vietnamesiska grymheter i början av 1800-talet, begravde trupper bönderna upp till halsen och satte eld på dem och brände dem till döds medan de varnade dem för att ”inte spilla ut husbondens te”.⁷⁸ Trotsiga soldater som tillfångatogs av trupper från Hanoi sa till åskådare i Siemreap att de snart skulle fly, återta Battambang och förvandla befolkningen till *prahoc* (fiskfärs).⁷⁹

Men i allmänhet innebar störtandet av Demokratiska Kampuchea att kambodjanerna nu kunde åka hem. Miljontals deporterade färdades över landsbygden åt alla håll för att leta efter förlorade anhöriga och återvända till utrymda byar. Fångar lämnade fångelserna. När de vietnamesiska trupperna svepte igenom Kompong Speu i västra zonen flydde Heng Teav, som tidigare varit kader i nordväst, och hans hustru tillsammans med den nya personen Moeung Sonn från fångelset.⁸⁰ I sydväst flydde alla 100 lokala kadrer från underdistriktet Chambac i Takeo den 7 januari. Då bröt sig basfolket in i det gemensamma lagret och delade ut radioapparater, cyklar och andra varor som konfiskerats av Demokratiska Kampuchea. Men i mitten av januari återvände trupper från Kampuchebas kommunistiska parti till Chambac och dödade tio basmänniskor och flera nya människor framför deras hem.⁸¹ Liknande händelser och större massakrer ägde rum i nordväst.⁸² Och i Kampot kastade trupper från Kampuchebas kommunistiska parti granater mot en by i distriktet Chhouk ”och dödade nästan alla”.⁸³ I sin tur lynchade folket enskilda kadrer från regimen. Suos, kommunistpartiets ledare i distriktet Kompong Trach i Kampot, avrättades av sina egna trupper, vars föräldrar han hade mördat. Lokalin-vånare massakrerade också tre tjänstemän på lägre distriktsnivå som återvände från skogen.⁸⁴

Med vietnamesiskt stöd upprättade Folkrepubliken Kampuchea successivt sin auktoritet, och den överväldigande majoriteten kambodjaner applåderade det.⁸⁵ Heng Samrin utsågs till president, Chea Sim blev inrikesminister, Hun Sen utrikesminister. Sae Phuthangs etniska thairebeller och Bou Thongs Khmer Loue-flyktingar återvände från gränsområdena för att delta i den nya regeringen på nivåer som etniska minoriteter aldrig tidigare hade nått. Överlevande kadrer från öst återtog också makten i sin zon. I Svay Rieng återkom kadrer som rensats ut 1977-1978 i lokalvalen och med folkligt bifall.⁸⁶ En folkmordsliknande revolution hade tagit slut. Men för utländska makter var det inledningen på det ”kambodjanska problemet”.⁸⁷

⁷⁷ Författarens intervju med två nya människor som tvingades upp i bergen av retirande trupper från Demokratiska Kampuchea i början av 1979, Kompong Chhnang, 5 september 1980.

⁷⁸ Kiernan, i *Peasants and Politics*, s 376-77.

⁷⁹ Författarens intervju med Ang Ngeck Teang, Toulouse, 9 december 1979.

⁸⁰ Författarens intervjuer med Heng Teav, Phnom Penh, 14 januari 1986, och Moeung Sonn, Sarcelles, 25 oktober 1979.

⁸¹ Författarens intervju med en tidigare invånare i Chambac, Phnom Penh, 5 juli 1980.

⁸² Se Kiernan och Boua, *Peasants and Politics in Kampuchea*, s 343-44.

⁸³ Författarens intervju med Pheap, Kampot, 29 augusti 1980.

⁸⁴ Författarens intervju med Moch, Kompong Trach, 29 augusti 1980.

⁸⁵ Enligt Timothy Carney, ”välkomnade det kambodjanska folket ... den vietnamesiska armén ... med applåder.” (Jackson, red., *Cambodia 1975-1978*, s 98). Tidigare analyser av Folkrepubliken Kampuchebas första månader finns i ”Vietnam and the Governments and People of Kampuchea”, BCAS, vol 11, nr 4, 1979, s 19-25 (och vol 12, nr 2, 1980, s 72), och ”Kampuchea 1979-81: National Rehabilitation in the Eye of an International Storm”, *Southeast Asian Affairs* 1982, Singapore: Heinemann, 1982, s 167-195.

⁸⁶ S. Heders intervju med en tidigare skollärare från Svay Rieng, Lager 007, Thailand, 24 mars 1980, citerad i Kiernan, ”Wild Chickens”, i Chandler och Kiernan, *Revolution and Its Aftermath*, s 211 not 88.

⁸⁷ Ben Kiernan, red., *Genocide and Democracy in Cambodia: The Khmer Rouge, the United Nations, and the International Community*, New Haven: Yale Southeast Asia Council, 1993.

Slutkommentar

Kapitel 11 (och boken) avslutas med ett avsnitt rubricerat ”The Toll” (Offren) som diskuterar hur många som dödades eller dog av andra orsaker (svält, sjukdomar m m) under de Röda khmerernas välde. Särskilt hårt drabbades minoritetsgrupperna (främst vietnameser, cham-folket och kineser) – Kiernan menar att man här kan tala om folkmord: Kambodja tömdes helt på vietnameser (de som inte fördrevs eller flydde till Vietnam dödades), medan hälften av kineserna (de flesta statsbor) och drygt 1/3 av det muslimska chamfolket fick sätta livet till.

I stort sett samtliga forskare som studerat Pol Pot-tiden är överens om att hundratusentals människor gick åt under de knappt 4 år som de Röda khmererna hade makten. Däremot är man ganska oeniga om hur många som dog. Detta beror bl a på att det saknas tillförlitliga uppgifter om folkmängden och hur den förändrades under 1970-talet. Därför tvingas man göra mer eller mindre välgrundade antaganden om detta. Och det medför att man kan komma till mycket olika resultat beroende på vilka siffror som man utgår från. Exempelvis har de relativt höga siffror som Kiernan kommer fram till ifrågasatts av andra forskare, se nedan. Här följer tabellen där Kiernan redovisar det han kommit fram till.

Ungefärliga dödstal i Demokratiska Kampuchea, 1975-1979

Social grupp	Befolkning 1975	Antal som gick under	Procent
”Nya folket”			
Khmerer stadsbor	2,000,000	500,000	25
Khmerer på landsbygden	600,000	150,000	25
Kineser (samtliga stadsbor)	430,000	215,000	50
Vietnameser (stadsbor)	10,000	10,000	100
Laoitier (landsbygden)	10,000	4,000	40
nya människor totalt	3,050,000	879,000	29
”Basfolket”			
Khmerer på landsbygden	4,500,000	675,000	15
[Khmer Krom]	[5,000]	[2,000]	[40]
Cham (alla på landsbygden)	250,000	90,000	36
Vietnameser (landsbygden)	10,000	10,000	100
Thai (landsbygden)	20,000	8,000	40
höglandsminoriteter	60,000	9,000	15
Basfolk totalt	4,840,000	792,000	16
Kambodja totalt	7,890,000	1,671,000	21

Enligt tabellen var överdödligheten under Pol Pot nära 1,7 miljoner (drygt 21% av befolkningen).

Som redan påpekats så varierar uppskattningarna om antalet döda mycket, från c:a 700 000 till över 3 miljoner, medan de flesta kommer fram till siffror mellan 1,5 och 2,1 miljoner.

Band de forskare som ger betydligt lägre siffror kan nämnas Michael Vickery som anger 740 000 döda (motsvarar c:a 10% av befolkningen).

De stora diskrepanserna återspeglar delvis politiska preferenser – de som ser vissa försonande drag hos de Röda khmererna tenderar att godta lägre siffror än de som inte gör det. Men bland seriösa författare är nog den viktigaste orsaken att det råder stor osäkerhet vad gäller folkmängden i synnerhet 1975, innan de Röda khmererna grep makten: Kiernan utgår från att Kambodja hade knappt 7,9 miljoner invånare, medan Vickery utgår från att befolkningen bara var 7,1 miljoner, dvs en skillnad på 800 000 (vilket ju motsvarar nästan hela skillnaden i dödstalen mellan de två forskarna).